

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Europa inwestująca w obszary wiejskie.

EWALUACJA ZEWNĘTRZNA LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

STOWARZYSZENIA LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA MIĘDZY ODRĄ A BOBREM

Fundacja na rzecz Collegium Polonicum

SŁUBICE 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

Stowarzyszenie LGD Między Odrą a Bobrem w ramach swojej działalności statutowej prowadzi szereg zadań, które mają na celu m.in.:

- 1) działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich,
- 2) aktywizację mieszkańców obszarów wiejskich,
- 3) realizację lokalnej strategii rozwoju opracowaną przez lokalną grupę działania;
- 4) promocję środowiska naturalnego, krajobrazów i zasobów historyczno-kulturalnych, rozwój turystyki i sportu oraz jej szerokiej popularyzacji;
- 5) działanie na rzecz rozwoju regionu poprzez wsparcie lokalnych środowisk i inicjatyw oddolnych.

Głównym zadaniem LGD jest realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju w obszarze rozwoju nie tylko przedsiębiorczości, ale również infrastruktury na terenie gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia, tj. gmin: Zabór, Bojadła, Świdnica, Czerwieńsk, Kolsko, Trzebiechów, Nowogród Bobrzański i Sulechów. Wsparcie skierowane jest także na działania w obszarze kapitału społecznego oraz aktywizacji mieszkańców. W celu realizacji LSR, LGD współpracuje nie tylko ze swoimi członkami, ale również innymi podmiotami działającymi aktywnie na obszarze oddziaływania, np. z bibliotekami, domami kultury, przedstawicielami rad sołeckich i sołtysami, instytucjami kultury oraz podmiotami prowadzącymi edukację (szkoły, przedszkola), przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazane zostały cztery cele ogólne, do których przyporządkowano osiem celów szczegółowych. Sformułowane je opierając się o wyniki przeprowadzonej diagnozy, w tym identyfikację potrzeb poszczególnych grup interesariuszy podczas konsultacji społecznych. Cele ogólne:

- 1) Wykorzystanie zasobów naturalnych i lokalnego potencjału do rozwoju zróżnicowanych form turystyki;
- 2) Wykorzystanie rosnącego zaangażowania mieszkańców w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i organizację życia publicznego;
- 3) Wzrost aktywności gospodarczej na terenie LSR poprzez tworzenie i rozwój MSP zarejestrowanych w systemie REGON;
- 4) Przeciwdziałanie i zwalczanie wykluczenia społecznego, związanego z trudniejszym dostępem do rynku pracy i usług publicznych, w tym edukacyjnych, medycznych kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych.

Wymagania w zakresie przygotowywania Lokalnych Strategii Rozwoju w okresie 2014-2020 przewidywały, iż co najmniej połowę środków finansowych należy przeznaczyć na działania związane z rozwojem przedsiębiorczości. Stąd też cele szczegółowe 3.1. i 3.2. skoncentrowane były na przedsięwzięciach związanych z tworzeniem i rozwojem firm. Ze względu na pozyskania tzw. bonusów LGD przeznaczyło na nie dodatkowe środki i jednocześnie zwiększyło wskaźniki.

Pozostałe cele szczegółowe 1.1., 1.2., 2.1, 2.2., 4.1 nastawione były z jednej strony na zwiększenie aktywności społecznej, integrację społeczną, budowanie więzi, przynależności,

wzmacnianie roli organizacji pozarządowych, wspieranie inicjatyw oddolnych, tworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, a także promocję i wspieranie dziedzictwa kulturowego. Z drugiej strony na tworzenie i wzmacnianie infrastruktury w obszarze turystyki kulturowej i historycznej. W LSR trafnie założono, że skutecznym sposobem na integrację środowiska jest dobrze przygotowana infrastruktura rekreacyjnej, a także wspieranie inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych czy sportowych. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony jaką był niski poziom utożsamiania się z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością, co skutkowało zanikiem więzi sąsiedzkich i obniżeniem aktywności społecznej. Przedsięwzięcia zrealizowano z powodzeniem.

Wartości docelowe wskaźników, jakie mają zostać osiągnięte dzięki realizacji LSR zostały określone proporcjonalnie, racjonalnie i efektywnie do planowanej wielkości zaangażowania środków z PROW 2014-2020. Przedsięwzięcia realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru, odpowiadają na potrzeby społeczności i przyczyniają się do jego wzmacniania. Realizacja finansowa oraz rzeczowa przebiegła zgodnie z planem, przy czym należy mieć na uwadze, że LGD niejednokrotnie dokonywało zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju oraz jej załącznikach – Planie Działania czy Budżecie, aby dostosować realizację LSR do zmieniającej się rzeczywistości. W Raporcie zamieszczono dane z ostatniego zamkniętego roku sprawozdawczego tj. 2021. Natomiast zweryfikowano także postęp realizacji wskaźników do końca października 2022r. Dane z postępu finansowego potwierdzają, że większość strategii jest już zrealizowana. Pozostałe przedsięwzięcia postępują zgodnie z przyjętymi harmonogramami.

W realizowanej LSR grupę defaworyzowaną reprezentują osoby bezrobotne, osoby do 30 roku życia i po 50+ r.ż., osoby z niepełnosprawnością, osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym, w szczególności z uwagi na ubóstwo. W ramach LSR, na podstawie przeprowadzonej diagnozy, zaplanowano działania minimalizujące negatywne skutki i odpowiadającą na potrzeby grup defaworyzowanych.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem funkcjonuje prawidłowo. Pracownicy biura wykazują zaangażowanie w realizacji swoich zadań, są otwarci na współpracę i wsparcie beneficjentów. Zarówno szybkość i sprawność obsługi, jak również sposób przekazania informacji podczas doradztwa zostały ocenione bardzo dobrze. Prawidłowo prowadzone są działania promocyjne. Społeczność lokalna jest skutecznie informowana o podejmowanych działaniach za pomocą różnych kanałów komunikacyjnych.

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum – podmiot, który spełnia wymogi określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie w/w Wytycznych. Ich zadaniem było zgromadzenie informacji na temat skuteczności, użyteczności i trwałości działań podejmowanych przez Lokalną Grupę Działania w celu wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania	1
2. Spis treści.....	3
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji	4
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania	6
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	7
5.1. Charakterystyka obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego	7
5.2. Główne założenia LSR	24
5.3. Stan wdrażania LSR	26
7. Podsumowanie – wnioski i rekomendacje	55
8. Bibliografia.....	57
9. Spis tabel i wykresów	58
10. Aneksy tworzone w toku realizacji badania	59

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Przedmiotem badania, którego wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, była identyfikacja i ocena efektów realizacji STRATEGII ROZWOJU LOKALNEGO STOWARZYSZENIA LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA MIĘDZY ODRA ą A BOBREM.

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum – niezależny podmiot, który spełnia wymogi określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie w/w Wytycznych. Ich zadaniem było zgromadzenie informacji na temat efektywności, skuteczności i adekwatności działań podejmowanych przez Lokalną Grupę Działania w celu wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju. Skupiały się na wskazanych obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie lubuskim, dzięki przyjętemu systemowi ewaluacji.

Obszary badań i przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - 1.1. Jaki jest stopień osiągnięcia celów ogólnych, szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
 - 2.1. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - 2.2. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
 - 3.1. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - 3.2. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
 - 4.1. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - 4.2. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
 - 5.1. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - 5.2. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - 5.3. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
 - 6.1. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - 6.2. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

7. Projekty współpracy
 - 7.1. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - 7.2. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
 - 8.1. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - 8.2. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
 - 8.3. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
 - 9.1. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
 - 9.2. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
 - 9.3. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
 - 9.4. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
10. Wartość dodana podejścia LEADER
 - 10.1. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
 - 10.2. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
 - 10.3. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - 10.4. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Ocena działań przy pomocy ewaluacji możliwa jest pod różnymi kątami. Od wyboru kryteriów oceny zależy dobór metod badawczych, wybór źródeł danych oraz moment dokonywania pomiaru. Zgodnie ze standardami ewaluacji wyróżnia się następujące kryteria zasadne do stosowania w ewaluacji ex-post:

- *Efektywność – ocena poziomu „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów;*
- *Skuteczność – ocena stopnia, na ile cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.*
- *Adekwatność – stopień zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych operacji.*
- *Trwałość – ocena faktu, czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać do zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy możliwe jest utrzymanie wpływu projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu czy kraju.*

Przyjęto, że w ramach niniejszej ewaluacji stosowane będą kryteria: **skuteczności, użyteczności i trwałości.**

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Opisywane badanie jest częścią większego projektu badawczego realizowanego przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum na zlecenie Lubuskiej Sieci LGD. Polega na zrealizowaniu monitoringu i ewaluacji według metodologii wspólnej dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie lubuskim, co umożliwia zbieranie danych porównywalnych w skali całego województwa.

Koncepcja metodologiczna badania, zaproponowana przez Wykonawcę, uwzględniła kluczową dla zapewnienia trafności i rzetelności prowadzonych działań badawczych zasadę triangulacji, rozumianą jako triangulację źródeł danych, metod badawczych, jak i triangulację perspektyw badawczych. Zgodnie z jej zasadą, aby zachować możliwie największy obiektywizm i rzetelność wyciąganych wniosków powinno dążyć się do zwielokrotnienia źródeł informacji dla każdego badanego aspektu. Triangulacja obejmuje zarówno aspekt źródeł informacji (narzędzia ilościowe, jakościowe, analiza danych zastanych) oraz triangulację badaczy (wyciąganie wniosków na podstawie tych samych danych przez kilka niezależnie pracujących osób), po czym konfrontacja tych wniosków. W ten sposób eliminowany jest efekt filtra wynikającego z doświadczeń i predyspozycji pojedynczych badaczy.

Analizy były realizowane w odniesieniu do następujących kryteriów ewaluacyjnych: skuteczność, użyteczność, trwałość. Każde z pytań badawczych było rozpatrywane pod kątem właściwego specyficznie pytania kryterium. W pierwszym etapie prac został przygotowany szczegółowy plan ewaluacji, uwzględniający specyfikę poszczególnych lokalnych grup działania i stosowane dotychczas narzędzia monitoringu, w tym arkusze Excel służące do agregacji danych możliwych do porównania również na poziomie województwa. W badaniu zastosowano zestaw technik badawczych i analitycznych, w tym:

1. Metody ilościowe:
 - 1.1. Ankiety elektroniczne dla beneficjentów wsparcia;
 - 1.2. Ankieta elektroniczna dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR.
2. Metody jakościowe:
 - 2.1. Grupowe wywiady pogłębione z beneficjentami i głównymi interesariuszami LGD;
 - 2.2. Wywiady indywidualne z pracownikami LGD.
3. Analiza danych zastanych:
 - 3.1. Strategia Rozwoju Lokalnego danego LGD;
 - 3.2. Dane GUS i inne statystyki publiczne odnoszące się do obszarów interwencji LSR;
 - 3.3. Strony internetowe LGD;
 - 3.4. Arkusze monitoringowe LGD;
 - 3.5. Wskaźniki agregowane przez LGD.
4. Benchmarking:
 - 4.1. Porównanie dynamiki kluczowych wskaźników GUS na terenach LGD z gminami, na terenie których LSR nie były wdrażane.

Szczegółowe informacje o metodyce badania zawarto w załączniku nr 1 do raportu.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Charakterystyka obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego

Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 13 lutego 2008r. pod Nr KRS 0000299256. Członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia mogą być osoby fizyczne, osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, z wyłączeniem województw, akceptujące cele którymi kieruje się stowarzyszenie, działając na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Stowarzyszenie utworzyło 11 gmin, lecz z końcem roku 2014 przestała istnieć gmina wiejska Zielona Góra, a dwie gminy powiatu krośnieńskiego (Bobrowice i Dąbie) przenieśli swoją działalność do LGD Zielone Światło. Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem funkcjonuje na terenie 8 gmin: Bojadła, Czerwieńsk, Kolsko, Nowogród Bobrzański, Sulechów, Świdnica, Trzebiechów, Zabór. Gminy LGD sąsiadują z Zieloną Górą, miastem wojewódzkim, które od 2015 r., po połączeniu miasta i gminy jest największym ośrodkiem miejskim w województwie lubuskim i 6 pod względem powierzchni miastem w Polsce.

Mapa obszaru objętego LSR kształtuje się następująco:

Rysunek 1 Mapa obszaru objętego LSR, źródło: LSR

Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem liczy 55 członków zwyczajnych i dwóch spoza obszaru. Spośród członków, 16 podmiotów reprezentuje sektor społeczny, 13 gospodarczy, 8 publiczny, a 20 to osoby fizyczne - mieszkańcy. Każda z reprezentowanych grup jest zainteresowana rozwojem obszaru LGD, gdyż skutkuje to polepszeniem jakości życia mieszkańców, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej.

Łączna powierzchnia gmin wchodzących w skład LGD wynosi 1209 km². Szczegółowe dane dotyczące powierzchni gmin oraz liczby ich mieszkańców przedstawiono poniżej.

Tabela 1 Ludność i obszar gmin wchodzących w skład LGD

Gmina	Rodzaj gminy	Liczba mieszkańców	Powierzchnia (km ²)
Bojadła	wiejska	3 259	102
Czerwieńsk	miejsko-wiejska	10 022	195
Kolsko	wiejska	3 274	81
Nowogród Bobrzański	miejsko-wiejska	9 304	260
Sulechów	miejsko-wiejska	26 445	237
Świdnica	wiejska	6 670	160
Trzbiechów	wiejska	3 314	81
Zabór	wiejska	4 493	93
Razem:		66 781	1209

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Ludność

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 obszar LGD zamieszkiwało 66 496 osób. W 2021 roku liczba ta była wyższa i wyniosła 66 781. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy, zdecydowanie najliczniej zamieszkiwaną jest gmina Sulechów, a najmniejszą liczbę mieszkańców posiada gmina Kolsko. Na obszarze znajdują się trzy miasta, Sulechów (16 360 mieszkańców), Nowogród Bobrzański (9 304) i Czerwieńsk (3 900).

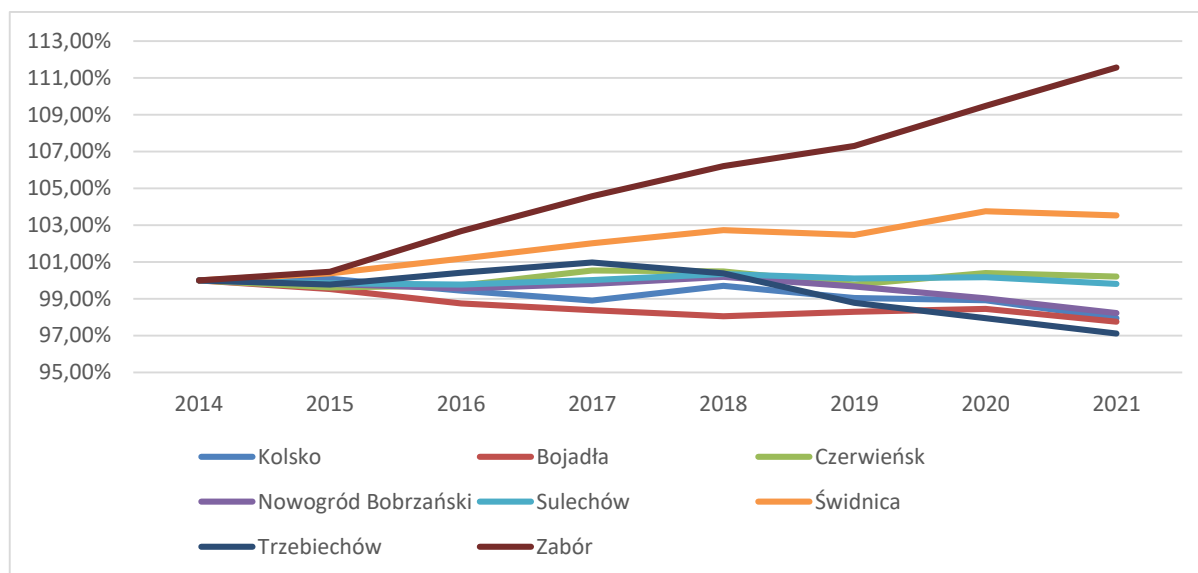
Od 2014 r. na terenie większości gmin obserwujemy stały spadek liczby ludności, za wyjątkiem gminy Czerwieńsk, Świdnica i Zabór. Są to gminy, których napływ nowych mieszkańców wiąże się z migracją z terenów miejskich, głównie z Zielonej Góry. Dane dla całego obszaru pokazują nieznaczny wzrost ludności o 0,43% w stosunku do roku 2013. Dane z poszczególnych gmin i dynamikę przyrostu obrazuje tabela i wykres poniżej.

Tabela 2 Dynamika przyrostu ludności na obszarze LGD w latach 2014-2021

Gmina/rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Przyrost %
Kolsko	3 343	3 346	3 324	3 306	3 333	3 311	3 307	3 274	-2.06%
Bojadła	3 334	3 318	3 292	3 280	3 269	3 277	3 282	3 259	-2.25%
Czerwieńsk	10 002	9 963	9 973	10 055	10 050	9 979	10 041	10 022	0.20%
Czerwieńsk - miasto	4 159	4 115	4 108	4 094	4 063	3 988	3 947	3 900	-6.23%
Nowogród Bobrzański	9 473	9 454	9 431	9 454	9 490	9 441	9 381	9 304	-1.78%
Nowogród Bobrzański - miasto	5 151	5 147	5 147	5 172	5 188	5 134	5 060	5 032	-2.31%
Sulechów	26 495	26 453	26 434	26 498	26 588	26 521	26 540	26 445	-0.19%
Sulechów - miasto	17 322	17 176	17 069	17 012	16 925	16 750	16 592	16 360	-5.55%
Świdnica	6 443	6 467	6 519	6 573	6 619	6 602	6 685	6 670	3.52%
Trzebiechów	3 413	3 405	3 427	3 446	3 426	3 371	3 343	3 314	-2.90%
Zabór	4 027	4 046	4 135	4 211	4 277	4 321	4 409	4 493	11.57%
Ogółem	66 530	66 452	66 535	66 823	67 052	66 823	66 988	66 781	0.38%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Wykres 1 Dynamika zmian ludności w latach 2014-2021 w gminach obszaru LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Jednym z istotnych czynników, determinujących zarówno procesy społeczne, jak również gospodarcze, jest wskaźnik dotyczący liczby osób w wieku produkcyjnym

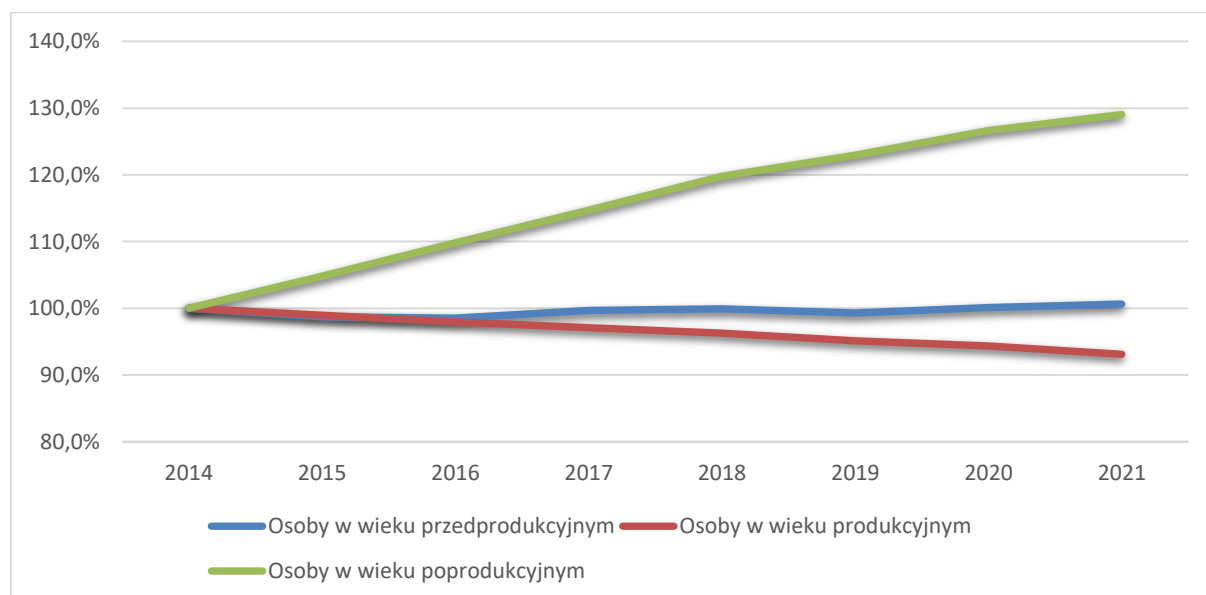
i poprodukcyjnym. Dane jednoznacznie pokazują jak niekorzystnie na obszarze LGD prezentuje się struktura ludności według ekonomicznych grup wieku. W latach 2014-2021 zgodnie z danymi GUS, liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wzrosła jedynie o 76 osób, natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym spadła o 2 988 osoby. Zgodnie z tendencją ogólnopolską wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym o 3 163 osób. Dane wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 3 Struktura ludności w grupach funkcjonalnych w latach 2014-2021 na obszarze LSR

	Osoby w wieku przedprodukcyjnym	Osoby w wieku produkcyjnym	Osoby w wieku poprodukcyjnym
2014	12 305	43 341	10 884
2015	12 150	42 894	11 408
2016	12 125	42 460	11 950
2017	12 264	42 076	12 483
2018	12 293	41 724	13 035
2019	12 217	41 222	13 384
2020	12 316	40 887	13 785
2021	12 381	40 353	14 047

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Wykres 2 Dynamika zmian w grupach funkcjonalnych ludności w latach 2014-2021 na obszarze LSR

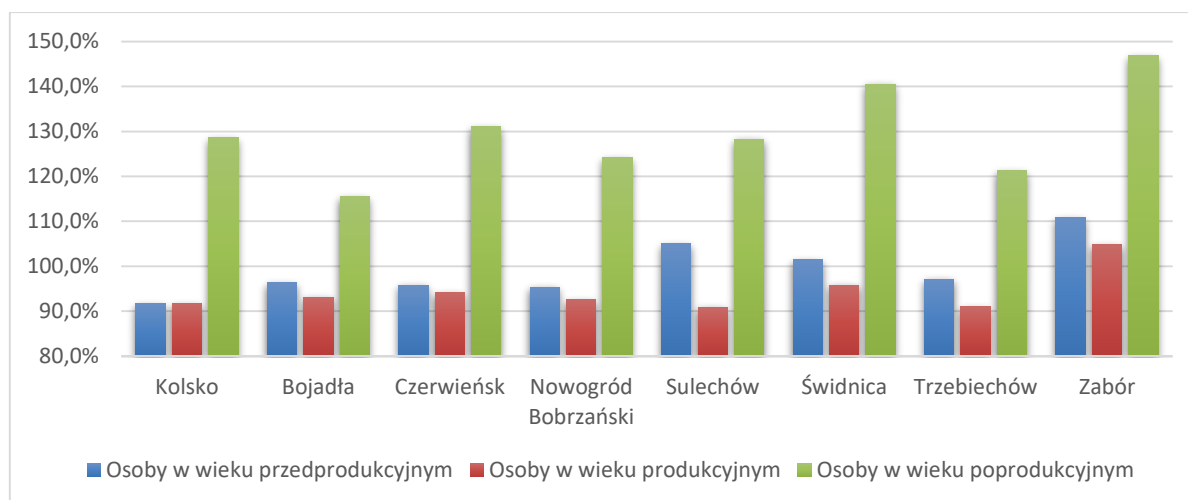

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Na terenie całego obszaru LGD zmniejszyła się liczba ludności w wieku produkcyjnym o 6,9%. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym nieznacznie wzrosła. Wyraźnie zwiększyła się

natomiast liczba ludności w wieku poprodukcyjnym o 29%. Proces zmian na przestrzeni lat w poszczególnych gminach zaobserwować można na wykresie powyżej.

Wykres 3 Dynamika zmian 2014/2021 w grupach funkcjonalnych ludności w gminach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W LSR, na podstawie badań ankietowych i warsztatów, uznano, że strategia LGD Między Odrą a Bobrem powinna kierować swoje działania głównie do:

- „osób z terenów wiejskich, w szczególności dzieci i młodzieży z utrudnionym dostępem do obiektów i infrastruktury edukacyjnej, zdrowotnej, sportowej i kulturalnej, ale także osób obciążonych utrudnionym dostępem do rynku pracy skupionego głównie w Zielonej Górze;
- osób bezrobotnych lub zagrożonych bezrobociem, gospodarujących na zbyt małych gospodarstwach by mogły one stanowić jedyne źródło dochodów wystarczających do utrzymania rodziny i zaspokajania jej potrzeb;
- osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem, w szczególności z uwagi na ubóstwo lub patologiczne zachowania członków rodziny;
- osób starszych i niepełnosprawnych wykluczonych społecznie z uwagi na bariery w poruszaniu się i komunikowaniu z otoczeniem” (dane za LSR).

Gospodarka i przedsiębiorczość

Według LSR na koniec grudnia 2013 r. na obszarze objętym strategią było 5758 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. Zdecydowana większość z nich, bo aż 5512 należy do sektora prywatnego. Jedynie 246 przedsiębiorstw reprezentowało sektor publiczny. Natomiast na koniec 2021 roku było 7395 podmiotów gospodarczych, z czego 7064 należało do sektora prywatnego.

Porównując sytuację z roku 2014 do 2021 zauważać można dalszy wzrost liczby podmiotów wpisanych do REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wzrost ten wyniósł ponad 30% i aktualnie wskaźnik wynosi 1060 podmiotów. Poniżej tabela porównująca sytuacje na przestrzeni lat.

Tabela 4 Przyrost podmiotów gospodarczych w gminach na obszarze LGD w latach 2014-2021

Gmina/rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kolsko	658	660	611	605	693	800	847	925
Bojadła	591	615	589	622	688	742	771	810
Czerwieńsk	741	764	789	814	843	924	961	1 007
Nowogród Bobrzański	737	747	746	765	787	829	892	946
Sulechów	1 005	1 017	1 021	1 030	1 032	1 092	1 127	1 169
Świdnica	1 108	1 135	1 192	1 206	1 230	1 334	1 364	1 417
Trzebiechów	636	620	651	636	625	697	727	757
Zabór	996	1 050	1 067	1 116	1 162	1 282	1 343	1 449

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W LSR zdiagnozowano, że w latach 2004 – 2013 nastąpił wzrost liczby wpisanych do REGON działalności gospodarczych. Porównując strukturę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2013 roku z rokiem 2021, widzimy, że nadal dominuje działalność gospodarcza w branżach związanych z budownictwem oraz handlem hurtowym i detalicznym.

Tabela 5 Struktura zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2013 i 2021 roku

	2013	2021
Sekcja F	14.9%	21.0%
Sekcja G	24.5%	19.1%
Sekcje S i T	6.4%	8.1%
Sekcja H	7.4%	7.2%
Sekcja L	7.8%	7.2%
Sekcja C	8.7%	7.1%
Sekcja M	5.7%	6.6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W LSR zauważono, że pomimo systematycznego przyrostu liczby podmiotów gospodarczych na przestrzeni 2004-13, tempo wzrostu wciąż jest znacznie niższe niż średnie

tych wskaźników dla powiatu zielonogórskiego oraz województwa lubuskiego. W latach 2014-21 średnia wskaźników była również niższa, co pokazuje tabela poniżej.

Tabela 6 Podstawowe wskaźniki obrazujące aktywność gospodarczą w 2014 i 2021 r.

Wskaźnik	średnia dla terenu LSR		średnia dla powiatu zielonogórskiego		średnia dla woj. lubuskiego	
	2014	2021	2014	2021	2014	2021
Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności	809	1060	963	1 112	1 079	1 248
Osoby fizyczne prowadzące działalność gosp. na 10 tys. ludności	607	819	730	828	760	890

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021 r.

Rynek pracy i bezrobocie

Jak wynika z LSR, liczba osób bezrobotnych w marcu 2015 r. na obszarze LGD wynosiła 3282. Na koniec 2021 roku w Powiatowych Urzędach Pracy zarejestrowanych było 1806 osób, w porównaniu z 2015 r. jest to o 33,3 % mniej. 54,3% stanowiły kobiety.

Tabela 7 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych kobiet i mężczyzn w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD

Gmina/rok	2015		2021	
	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet
Kolsko	64	102	25	38
Bojadła	63	70	55	43
Czerwieńsk	181	233	124	138
Nowogród Bobrzański	195	213	128	151
Sulechów	417	601	323	432
Świdnica	102	123	45	55
Trzebiechów	76	65	62	65
Zabór	102	102	62	60
Razem	1200	1509	824	982

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021 r.

Z analiz przedstawionych w LSR wynika, że udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze objętym strategią wynosił – 8,9%, przy

poziomie 9,1% w województwie. Natomiast na koniec 2021 roku udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 4,4%.

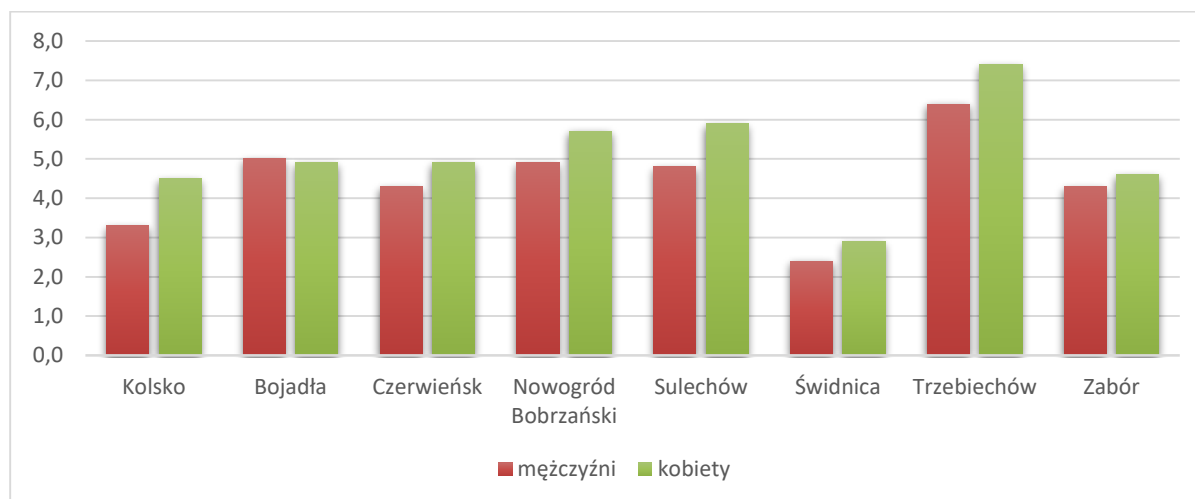
Tabela 8 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci

Gmina/rok	2015			2021		
	Ogółem %	Mężczyzn %	Kobiet %	Ogółem %	Mężczyzn %	Kobiet %
Bojadła	8.0	5.5	11.3	3.3	2.3	4.5
Czerwieńsk	6.3	5.3	7.6	5.0	5.0	4.9
Kolsko	6.5	5.2	7.9	4.3	3.8	4.9
Nowogród Bobrz.	6.7	5.9	7.6	4.9	4.2	5.7
Sulechów	6.0	4.6	7.5	4.8	3.8	5.9
Świdnica	5.3	4.5	6.2	2.4	2.1	2.9
Trzebiechów	6.5	6.3	6.8	6.4	5.6	7.4
Zabór	7.6	7.1	8.2	4.3	4.2	4.6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021 r.

Ten pozytywny wynik utrzymał się w latach 2015-21. We wszystkich gminach poprawiała się proporcja liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do ogólnej liczby ludności. W LSR za problem uznano wysoki udział bezrobotnych kobiet. W kolejnych latach problem się pogłębia. Szczegóły obrazuje powyższa tabela.

Wykres 4 Udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w podziale na płeć

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021 r.

Analizując problemy i potrzeby osób bezrobotnych na obszarze LSR uznano, że bariery związane z powrotem na rynek pracy wynikają głównie z braku odpowiednich kwalifikacji oraz problemów komunikacyjnych.

Turystyka

Obszar LGD bogaty jest w walory turystyczne. Zgodnie z LSR powinny one generować rozwój regionu. Uwarunkowania historyczne, ukształtowanie terenu, położenie w widłach Odry i Bobru sprawiają, że obszar może dużo zaoferować mieszkańcom i turystom. W LSR uznano, że do głównych atrakcji zalicza się: skupiska drzew „Tańczące sosny” uznanym za pomnik przyrody w gminie Bojadła, tereny dawnej fabryki amunicji w Krzystkowicach, przystań wodna w Cigacicach, wycieczki galarami po Odrze, obszar chroniony Obrzycko-Obrzański, Lubuskie Muzeum Wojskowe w Drzonowie i Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Świdnicy (Gmina Świdnica), pałace np. w Trzebiechowie.

Rejon jest odpowiednim miejscem dla fanów, zarówno pieszych wędrówek, jak i wycieczek rowerowych. Posiada bowiem dużą ilość szlaków pieszych i rowerowych, ścieżek do nordic walking i szlaków kajakowych. Niemal 50% obszaru to lasy, gdzie znajduje się blisko 200 pomników przyrody. Tereny LSR to również idealne miejsce do rozwoju turystyki historycznej. Znajdują się tu liczne obiekty militarne pochodzące zarówno z czasów II Wojny Światowej, jak i okresów znacznie wcześniejszych. Przebiegają tędy m.in. szlaki militariów i fortyfikacji oraz Szlak Pałaców i Parków Środkowego Nadodrza.

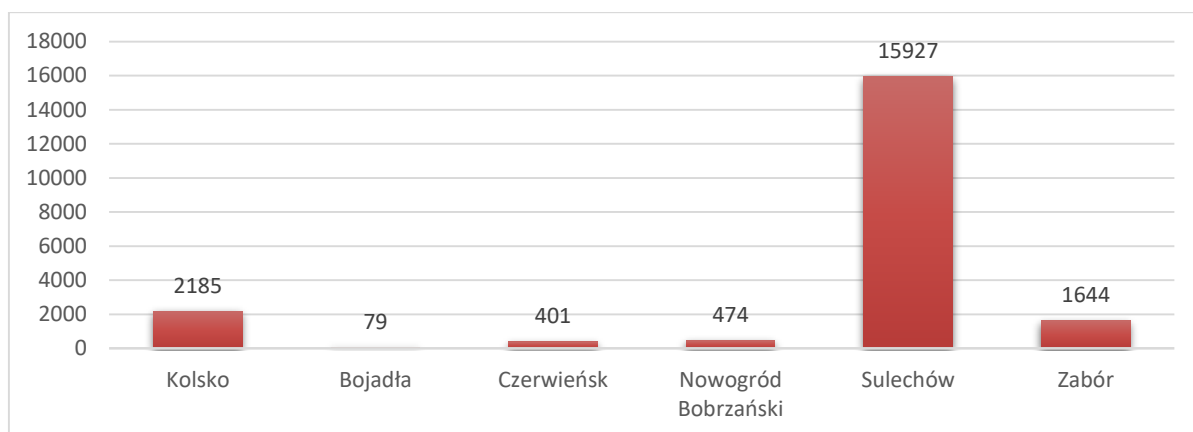
Region słynie także z popularyzacji enoturystyki, czyli turystyki winiarskiej. Wszystko to za sprawą odradzających się tradycji upraw winorośli i produkcji wina. Jedną z atrakcji związanej z winiarstwem jest Lubuski Szlak Wina i Miodu. Na obszarze LGD w 2015r. znajdowało się aż 10 winnic. Lubuska Winnica w Zaborze jest największą uprawą winorośli w Polsce. To tu też znajduje się Lubuskie Centrum Winiarstwa, które przybliży historię winiarstwa na terenie województwa lubuskiego, odnawia winiarskie tradycje regionu i promuje współczesne lubuskie winiarstwo. Centrum prowadzi działalność edukacyjną w zakresie upraw winiarskich i popularyzuje kulturę winiarską.

W LSR uznano, że sposobem na zrównoważony rozwój gospodarczy regionu może stać się właśnie rozwój turystyki opartej o produkcję wina i miodu. Niestety wskazano również, że największym problemem jest brak ruchu turystycznego na poziomie takim, jaki mógłby wynikać z tkwiącego tu potencjału. Na podstawie analizy danych określono, że w roku 2014 z położonych na terenie LSR 6 obiektów, z bazy noclegowej skorzystało 13 730 Polaków i 3 966 gości zagranicznych. Na przestrzeni 2010-14 roku nastąpił spadek miejsc noclegowych o 36%.

Pomiędzy rokiem 2014 a 2021 liczba miejsc wzrosła. Wg danych GUS (liczba miejsc noclegowych ogółem) liczba ta wyniosła 761 miejsc wobec 497 w 2014 roku. Liczba ta wzrosła pomimo spadku ilości obiektów – z 23 do 22. Porównano także wskaźnik Schneidera obrazujący intensywność ruchu turystycznego i wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych dla terenu LSR w 2014 r. wynosił 26,6, natomiast w 2021 r. 31,12. Z kolei wskaźnik Charvata, czyli wskaźnik nasycenia bazą turystyczną, wyrażony liczbą miejsc noclegowych przypadających na km² powierzchni kształtował się na poziomie 0,502 w 2014 r., a w 2021 r. - 0,62. Na podstawie danych można przyjąć założenie, że nastąpił rozwój ruchu turystycznego w regionie. Liczbę turystów w 2021 r. oszacowano zgodnie z następującą metodyką: w roku 2014 GUS agregował dane

o turystach korzystających z noclegów na poziomie każdej z gmin. W 2021 r. dane takie podawane są jedynie na poziomie powiatów. Na bazie 2014 roku przyjęto więc wskaźnik udziału każdej z gmin wchodzących w skład LSR w liczbie turystów odwiedzających właściwy powiat. Wskaźnik ten w 2021 r. przemnożono przez dane o liczbie turystów we właściwych powiatach.

Wykres 5 Szacunkowa liczba turystów korzystających z noclegów w gminach w porównaniu z obiektami noclegowymi w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, szacunek, stan na: 31.12.2021 r.

Kapitał społeczny

W LSR zwrócono uwagę na rolę organizacji społecznych, w tym fundacji, stowarzyszeń, klubów sportowych w kształtowaniu życia mieszkańców regionu. W 2013 roku liczba organizacji społecznych na obszarze LGD wynosiła 189. Natomiast liczba organizacji pozarządowych w 2021 r. wynosiła 293, co stanowi wzrost o 104 (55%) w stosunku do roku 2013. Liczbę NGO w poszczególnych gminach wraz z zestawieniem w 2013 i w 2021 r. przedstawia tabela poniżej:

Tabela 9 Podmioty kapitału społecznego na terenie LSR w roku 2013 i 2021 r.

Gmina	2013	2021
Bojadła	7	9
Czerwieńsk	28	39
Kolsko	6	13
Nowogród Bobrzański	31	44
Sulechów	64	94
Świdnica	31	52
Trzebiechów	5	9
Zabór	17	33
Razem:	189	293

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021 r.

W LSR za wskaźnik aktywności społecznej przyjęto ilość organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców. Na tej podstawie zdiagnozowano, że w roku 2013 wzrosła różnica między terenami LSR, dla których wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 28,42, a średnią dla całego województwa lubuskiego, gdzie wartość wskaźnika wynosi 32,05. Analizując sytuację na koniec 2021 r. warto zauważyć, że wskaźnik ten wynosi 44 i przewyższył średnią województwa wynoszącą 42. Niemniej na poziom aktywności w regionie wpływ ma nie tylko ilość organizacji na danym obszarze, ale przede wszystkim liczba podejmowanych inicjatyw, działań, interakcji między mieszkańcami.

Wyniki Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Ankieta dystrybuowana była poprzez media społecznościowe. Zaproszenie do udziału w ankiecie dotarło, za pomocą płatnej promocji w mediach społecznościowych (Facebook, Instagram) do ponad 160 tys. osób z terenu objętego badaniem, uzyskując ponad 200 tys. wyświetleń. Natomiast jedynie niewielki odsetek osób był zainteresowany wyrażeniem zdania na temat swojego zaangażowania społecznego. Ponad 2000 osób wyświetliło ankietę, a jej wypełnianie rozpoczęło łącznie 300 osób. Przeważającą grupę respondentów stanowiły kobiety (blisko 71 proc. ogółu). Zaledwie co trzeci respondent był mężczyzną. Pod względem wieku najliczniejszą grupą były osoby z przedziału wiekowego 36-50 lat.

Badanie ankietowe, którego uczestnikami były osoby zamieszkujące obszar realizacji LSR, miało zweryfikować, z jednej strony zdania mieszkańców na temat efektów wdrażania LSR, a z drugiej pozyskać informacje dotyczące niezaspokojonych jeszcze potrzeb i ewentualnych oczekiwań odnośnie przyszłości. Wyniki badania pokazują, że działalność LGD jest rozpoznawalna. Blisko 67,67% respondentów zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w ich rejonie, z czego największy procent za pośrednictwem Internetu 47,72%, dalej kolejno: spotkań (37,56%), wydanych przez LGD publikacji, stoisk na targach (36,04%), organizowanych przez LGD imprez (33,50%), szkoleń (26,90%), doradztwa w biurze LGD (26,40%), poczty pantoflowej, warsztatów (po 22,84%), ogłoszeń (21,32%), mediów (20,30%), promocji produktów lokalnych, ulotek (16,75%), innych realizowanych przez LGD projektów (14,21%), konkursów (9,14%).

Wśród respondentów 75% jest zainteresowanych sprawami lokalnymi, czyli tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu - wydarzeniami, inwestycjami, problemami społecznymi, sprawami ważnymi dla mieszkańców itp. Ponad 20% stwierdziło, że trudno im to ocenić, a jedynie niecałe 4% odpowiedziało, że zdecydowanie nie. Wśród czynników, które motywują do aktywności społecznej, respondenci najczęściej wskazywali: chęć wpływu na zmiany i wewnętrzną potrzebę pomocy innym. Wśród innych odpowiedzi znalazły się: rozwój osobisty, dalsze doskonalenie, nowe doświadczenia. Te odpowiedzi wskazują na to, w jaki sposób lokalni liderzy powinni komunikować się z kapitałem społecznym na terenie swojego działania, aby wyzwolić jego większe zaangażowanie.

Wykres 6 Czynniki motywujące do aktywności społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

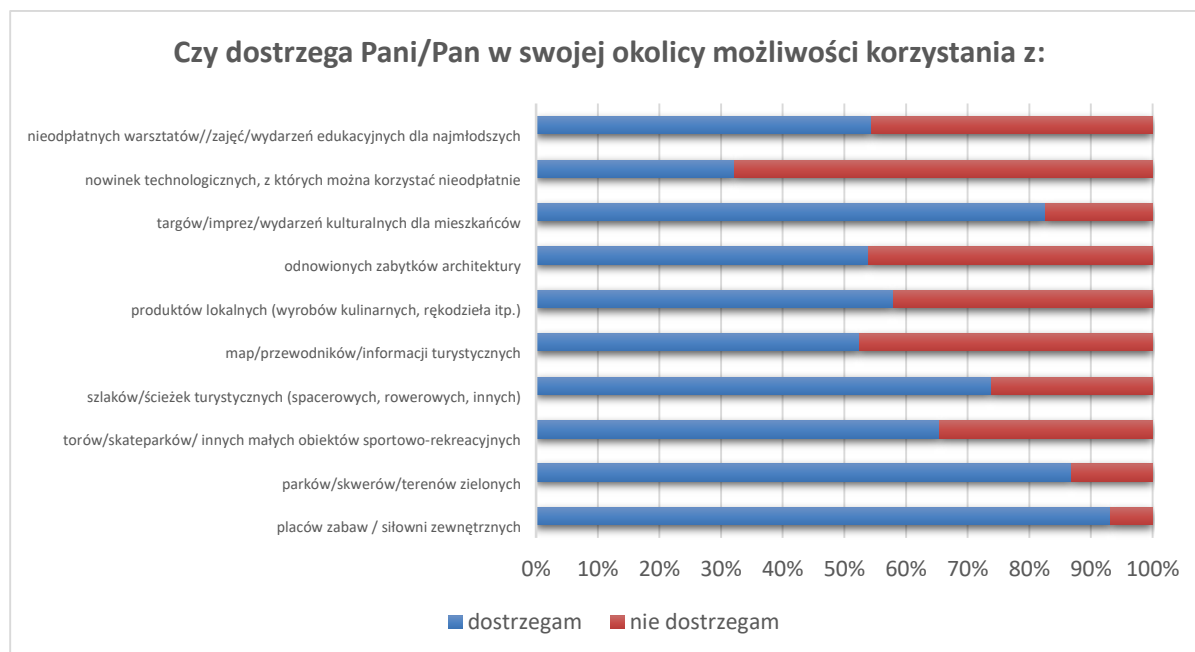
Podczas badania zweryfikowano, w jakim obszarze aktywności społecznej respondenci chcieliby uczestniczyć. Okazuje się, że wątek turystyki i krajoznawstwa, a także kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury czy też działalności na rzecz osób starszych to obszary z największym potencjałem. Kolejne równie istotne elementy to działalność na rzecz dzieci i młodzieży czy też czystości miejsc publicznych. Co warto podkreślić obszary te są zgodne tematycznie z działaniami podejmowanymi przez LGD, więc są istotnym polem do rozwoju kapitału społecznego i zwiększenia roli LGD jako lidera aktywności społecznej na obszarze realizacji LSR. Jedynie niespełna 16,60% badanych wskazała, że nie chce angażować się i być aktywnym. Pozostałe osoby wskazały:

- pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej – 27,67 %;
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej – 20,16%;
- działalności na rzecz integracji cudzoziemców – 9,09%;
- ochrony i promocji zdrowia – 24,51%;
- działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami – 25,69%;
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym – 31,23%;
- edukacji, oświaty i wychowania – 28,06%
- działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży – 30,43%;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego – 32,81%;
- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej – 19,37%;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego – 26,88%;
- czystości miejsc publicznych – 30,43%;
- przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu – 16,21%
- turystyki i krajoznawstwa – 34,78%;
- ratownictwa i ochrony ludności - 5.53%;

- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w Polsce i za granicą – 8,70%;
- działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka – 12,25%;
- przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym – 19,37%.

W wyniku realizacji LSR na terenie LGD powstało wiele placów zabaw, siłowni zewnętrznych, miejsc rekreacji czy zrewitalizowanych parków/skwerów. Zapytano respondentów o to, jakie możliwości korzystania z tych elementów dostrzegają w swojej okolicy. Respondenci wskazali na możliwość skorzystania z placów zabaw/siłowni zewnętrznych (aż 93,25%), targów/impres/wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców czy z terenów zielonych. W swojej okolicy respondenci raczej nie dostrzegają możliwości skorzystania z nowinek technologicznych, z których można korzystać nieodpłatnie (niemal 70%).

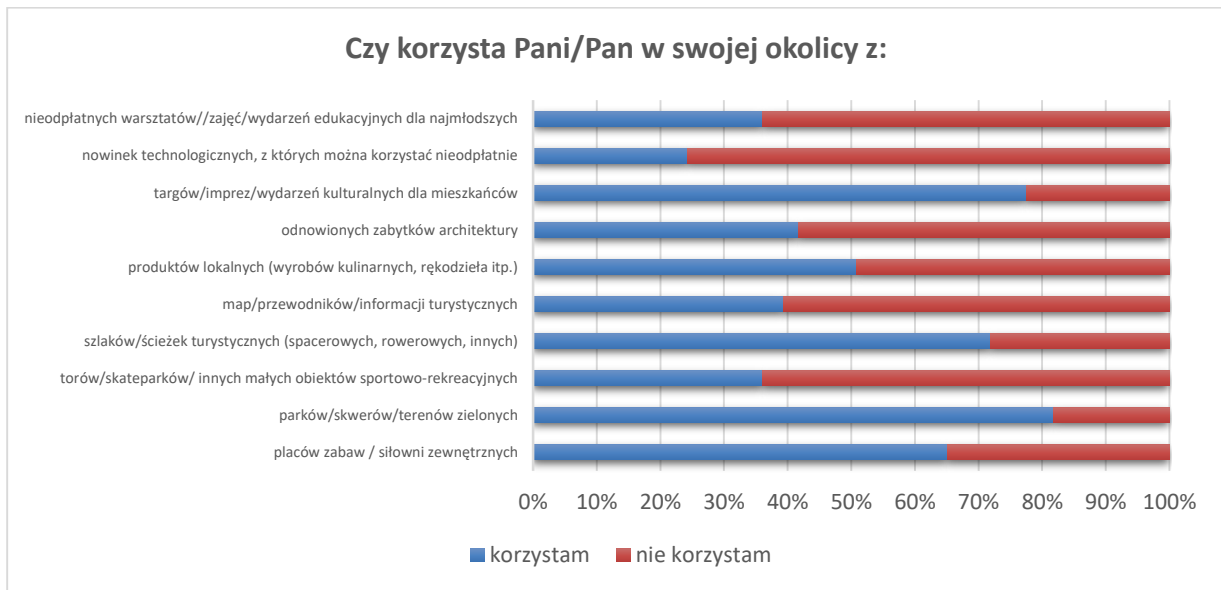
Wykres 7 Potencjalne możliwości i formy spędzania czasu wolnego na obszarze LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Dostrzeżenie pewnych możliwości nie zawsze przekłada się na korzystanie z nich. Wynika to z wielu czynników leżących po stronie indywidualnych preferencji beneficjentów ostatecznych, mieszkańców obszaru LGD – dla których strategia jest realizowana. Respondenci zapytani, z czego w swojej najbliższej okolicy korzystają, na pierwszym miejscu wskazali parki/skwery/tereny zielone (81,28%), targi/ imprezy kulturalne (blisko 80%), szlaki i ścieżki turystyczne (72%). Respondenci najrzadziej korzystają z nowinek technologicznych i torów/skateparków/ innych małych obiektów sportowo-rekreacyjnych, zdecydowanie wiąże się to z ich dostępnością na danym terenie.

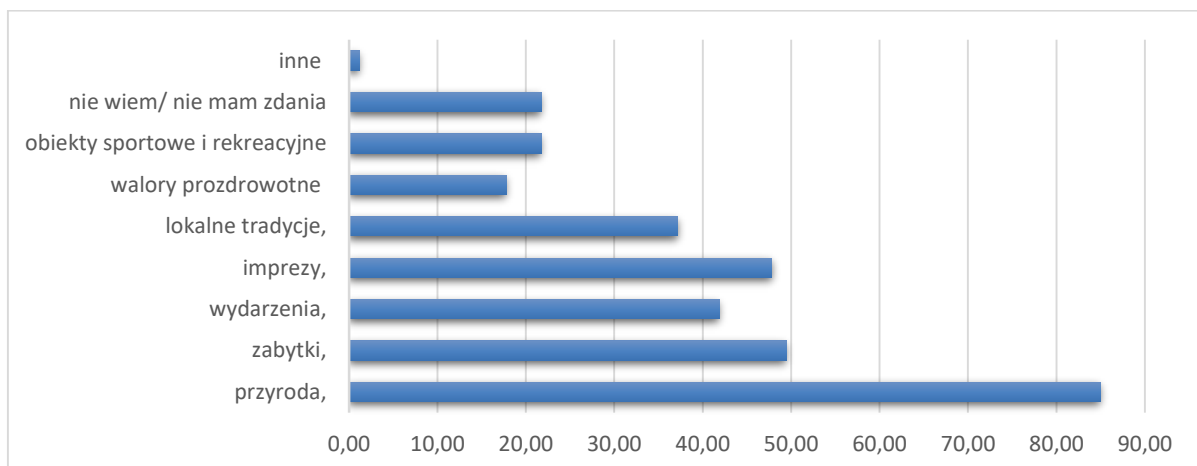
Wykres 8 Form i atrakcje, z których respondenci korzystają w swojej okolicy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Jednym z kluczowych zadań LGD jest rozwój potencjału turystycznego na obszarze wspieranym przez LSR. Według respondentów potencjał ten w ostatnich latach wzrósł (niemal połowa odpowiedzi), a na pewno nie zmniejszył się (21,34%). 17% badanych nie potrafi się odnieść do tej kwestii. W kontekście potencjału turystycznego zapytano także o to jakie obszary mogą sprawić, że do regionu przyjeżdżać będzie więcej turystów. Wśród badanych dominuje przekonanie, że w przyrodzie drzemie największy potencjał (ponad 84,98%). Kolejnym istotnym potencjałem mogą być istniejące zabytki. 6,32% nie potrafi wskazać lub nie wie. Wśród odpowiedzi „innych” znalazły się: mało uczęszczane szlaki turystyczne, mały ruch drogowy, lokalne zabytki, dobra komunikacja, dostępność transportu publicznego, jak i dobra promocja.

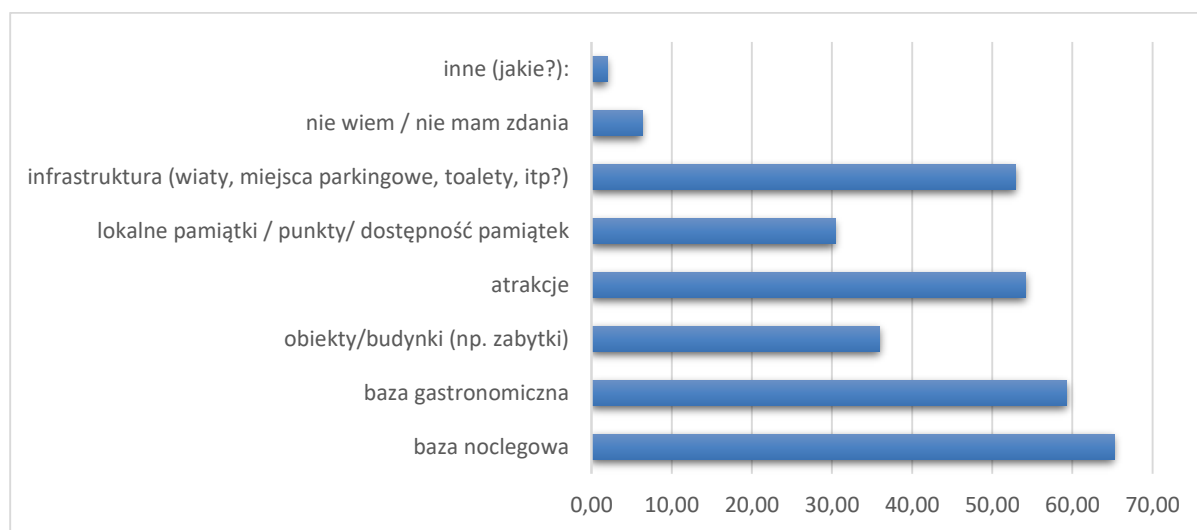
Wykres 9 Obszary turystyki, które mogą przyciągać ludzi do regionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Mieszkańcy uważają, że rozwój turystyki w oparciu o wskazane obszary wymaga doinwestowania głównie w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, atrakcji, infrastruktury towarzyszącej (wiaty, miejsca parkingowe, toalety itp.) oraz wyprodukowania lokalnych pamiątek (i utworzenia punktów gdzie będą one dostępne do zakupienia). Ponad 65% wskazała na bazę noclegową, 54% atrakcje, 53% infrastrukturę, a ponad 30% na lokalne pamiątki. Wśród odpowiedzi inne wskazano: budowa ścieżek rowerowych, toalet dla turystów, budowa ogólnodostępnego placu zabaw, rewitalizacja parku, rewitalizacja "kąpieliska", rozbudowa ścieżek rowerowych, Program „Ochrony Odry/rzek”, większe zaangażowanie leśnictw.

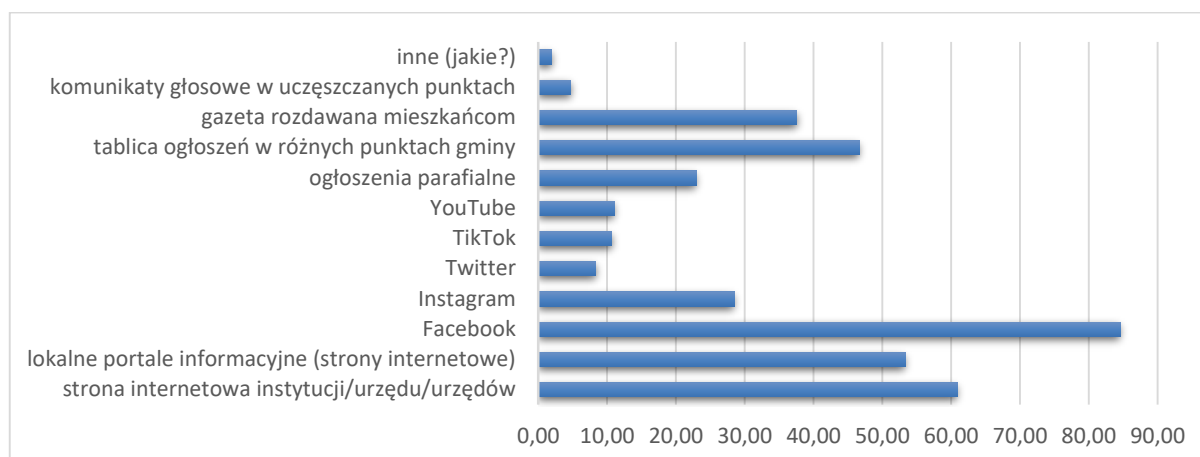
Wykres 10 Obszary turystyki, które wymagają wsparcia w regionie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Podczas badania sprawdzono, jaka forma komunikacji jest najbardziej preferowana wśród odbiorców działań LGD. Niemal 90% wskazało portal Facebook, jako najlepszy sposób informowania mieszkańców o tym, co się dzieje w najbliższym otoczeniu. Z jednej strony to odpowiedź oczywista, ale z drugiej strony budząca pewien niepokój. Otóż portal ten nie jest dostępny dla wszystkich (nie każdy ma tam konto). Ponadto sposób prezentacji treści na „wallu” sprawia, iż osoby zainteresowane danymi informacjami mogą wcale ich nie widzieć, bo algorytmy wskażą im inne materiały. Ponadto coraz trudniej „przebić się” z informacją nie wspieraną kampanią płatną – co utrudnia korzystanie i komunikowanie się z odbiorcami organizacjom społecznym.

Wykres 11 Preferowany sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

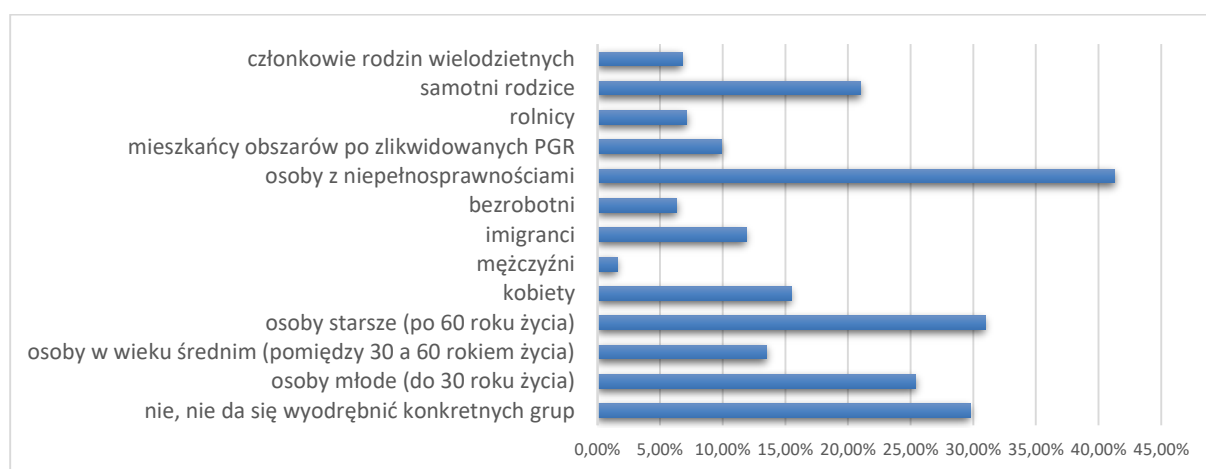
Ostatni blok pytań dotyczył przedsiębiorczości i sytuacji na lokalnym rynku. Badanych zapytano, czy byliby w przyszłości zainteresowani otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej. Niemal 40% odpowiedziało twierdząco, 26,09% na ten moment nie wie, czy chciałoby skorzystać z takiego wsparcia, a niespełna 34% twierdzi, że nie. Natomiast zdania respondentów dotyczące tego, jakie branże są najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej, zdania respondentów są podzielone:

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 13,83%;
- przetwórstwo przemysłowe 4,74%;
- dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją 13,83%;
- budownictwo 14,62%;
- handel hurtowy i detaliczny 9,09%;
- naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle 8,70%;
- transport i gospodarka magazynowa 5,14%;
- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi 30,83%;
- informacja i komunikacja 13,83%
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa 1,19 %;
- działalność związana z obsługą rynku nieruchomości 3,16%;
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna 5,53%;
- edukacja 33,60%;
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna 35,18%;
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją 43,08%
- pozostała działalność usługowa (np. kosmetologia, fryzjerstwo itd.) 20,95%;
- gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby 15,81%;

- inne 11,86% - np. turystyka, zajęcia sportowe, meble z drugiej ręki, rękodzieło, przemysł i zbieranie odpadów, dzienne domy pobytu dla samotnych i nestorów, sprzątanie, media lokalne, wydawnictwa, usługi turystyczne, wytwarzanie produktów lokalnych.

Dość istotne z punktu planowania kolejnych działań LGD jest wskazanie grupy, która ma utrudnioną możliwość wejścia na rynek. Niemal 30% badanych uważa, że nie da się wyodrębnić konkretnej grupy, dla której możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione. Pozostali badani wśród osób, które mogą mieć problemy wskazują: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby młode.

Wykres 12 Grupy mieszkańców, które w opinii badanych, mają utrudnione możliwości wejścia na rynek pracy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Natomiast w odpowiedzi na pytanie otwarte dotyczące tego jakie działania należy podejmować, aby zmniejszyć skalę ubóstwa i wykluczenia społecznego respondenci uważają, że priorytetami są:

- „Szkolenia podnoszące kwalifikacje (kursy językowe, kursy zawodowe), w tym szkolenia wspierające w podejmowaniu decyzji o rozpoczęcia własnej działalności, wsparcie finansowe na otwarcie własnej działalności;
- Lepszy dostęp; wznowienie połączeń autobusowych do miejscowości dalej położonych;
- Pokrycie kosztów bądź ich części na prawo jazdy;
- Chęci, a reszta się znajdzie;
- Szkolenia dla seniorów, darmowe szkolenia dla nastolatków nastawione na motywowanie ich do działania w zakresie własnego rozwoju, pomoc dzieciom z rodzin patologicznych, aby miały większe szanse na wyrwanie się z takich miejsc i przez to energię do kształcenia;
- Zwiększenie liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach;
- Elastyczny/ zadaniowy tryb pracy;
- Zlikwidowanie barier internetowych na wsi;
- Łatwiejsze i większe środki na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, ZAZ;
- Zmniejszenie biurokracji i wymogów przy otwieraniu działalności”.

5.2. Główne założenia LSR

W Lokalnej Strategii Rozwoju, na podstawie wyników konsultacji społecznych oraz badań własnych, określono silne strony regionu: walory przyrodnicze i krajobrazowe, zabytki i lokalne atrakcje turystyczne, rosnącą aktywność społeczną i zaangażowanie organizacji pozarządowych, korzystne położenie geograficzne, w bliskim sąsiedztwie dużego ośrodka miejskiego, rozwój tradycji winiarskich i produkcji miodu.

Natomiast do głównych problemów zaliczono:

- niewielkie wykorzystanie posiadanych walorów turystycznych i przyrodniczych;
- trudną sytuację na rynku pracy oraz braki w zakresie promocji przedsiębiorczości i samozatrudnienia;
- niski stopień utożsamiania się z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością (traktowanie miejsca zamieszkania jak „sypialni”);

Za słabe strony obszaru uznano także: niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę społeczną, komunikacyjną, rekreacyjną i turystyczną, szczególnie wzdłuż akwenów wodnych, słabo rozwiniętą sieć szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, spadającą liczbę turystów, niską liczbę miejsc noclegowych i punktów gastronomicznych.

W LSR sformułowano główne obszary interwencji:

- Turystyka
- Lokalna tożsamość i dziedzictwo kulturowe;
- Bezrobocie, ubóstwo, wykluczenie społeczne;

Określono cztery cele ogólne i dla każdego wskazano cele szczegółowe¹.

Tabela 10 Cele ogólne i szczegółowe Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem

Cele ogólne	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia
1. Wykorzystanie zasobów naturalnych i lokalnego potencjału do rozwoju zróżnicowanych form turystyki.	1.1. Wzrost atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej obszaru LGD poprzez wykorzystanie potencjału przyrodniczego oraz dostępnej infrastruktury	1.1.1 Wsparcie rozwoju lokalnej turystyki Zakres Przedsięwzięcia: - Budowa, przebudowa oraz zakup wyposażenia związanego z rozwojem lokalnej turystyki (rowerowej, pieszej, wodnej, itp.) na terenie LGD, wraz z elementami promocji; - Budowa, wyznaczenie i oznakowanie ścieżek, szlaków i tras turystycznych (w ramach turystyki rowerowej, pieszej, wodnej, nordic-walking, a także ścieżek dydaktycznych/edukacyjnych itp., wraz z elementami promocji).
	1.2. Wykorzystanie i uatrakcyjnienie istniejącego potencjału w obszarze turystyki kulturowej i historycznej, związanej m.in. ze szlakami tematycznymi takimi jak: Lubuski Szlak Miodu i Wina, szlaki militariów i fortyfikacji itp.	1.2.1 Rozwój i promocja turystyki tematycznej Zakres Przedsięwzięcia: - Przygotowanie (zakup, budowa, przebudowa infrastruktury dla turystów oraz elementy promocji)

¹ Dane na podstawie Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD Między Odrą a Bobrem z dn. 17.06.2021 r.

2. Wykorzystanie rosnącego zaangażowania mieszkańców w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i organizację życia publicznego.	2.1. Zwiększenie ilości miejsc integracji społecznej oraz poprawa stanu i wyposażenia obiektów już funkcjonujących.	2.1.1. Wsparcie dla rozwoju integracji społecznej poprzez inwestycje w infrastrukturę kulturalną oraz rekreacyjną Zakres Przedsięwzięcia: - Budowa, przebudowa, wyposażenie infrastruktury kulturalnej oraz miejsc rekreacji, np. siłownie zewnętrzne, place, zabaw, świetlice wiejskie, domy kultury, itp.
	2.2. Wsparcie dla lokalnych inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych i sportowych, których celem jest integracja środowiska lokalnego	2.2.1 Wsparcie dla lokalnych inicjatyw społecznych Zakres Przedsięwzięcia: - Organizacja zajęć edukacyjnych, sportowych, kulturalnych, społecznych związanych z lokalnymi zwyczajami, tradycjami, działaniami na rzecz ekologii, np. festiwale, koncerty, targi, przeglądy twórców i artystów lokalnych/amatorów, wydarzenia sportowe, itp.
3. Wzrost aktywności gospodarczej na terenie LSR poprzez tworzenie i rozwój MSP zarejestrowanych w systemie REGON	3.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości poprzez wsparcie dla osób podejmujących działalność gospodarczą	3.1.1 Wsparcie finansowe na podejmowanie działalności gospodarczej Zakres Przedsięwzięcia: - Wsparcie finansowe dla osób fizycznych w zakresie zakładania działalności gospodarczej
	3.2. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości poprzez wsparcie dla działających podmiotów gospodarczych.	3.2.1 Wsparcie finansowe dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą Zakres Przedsięwzięcia: - Wsparcie finansowe dla inwestycji służących rozwojowi firm
	3.3. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości poprzez wsparcie inicjatyw okołobiznesowych	3.3.1 Wsparcie dla lokalnego otoczenia biznesu Zakres Przedsięwzięcia: - Wsparcie działań na rzecz organizacji wydarzeń o charakterze gospodarczym, wyjazdów studyjnych, wydarzeń targowych, itp. - Wsparcie dla rozwoju i promocji dobrych praktyk w zakresie życia gospodarczego na terenie LGD
4. Przeciwdziałanie i zwalczanie wykluczenia społecznego, związanego z trudniejszym dostępem do rynku pracy i usług publicznych, w tym edukacyjnych, medycznych kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	4.1 Zwiększenie ilości inicjatyw dotyczących ekonomii społecznej oraz dostępu do wiedzy i dobrych praktyk związanych z działalnością gospodarczą i społeczną na rzecz środowiska lokalnego	4.1.1 Wsparcie dla włączenia społecznego Zakres Przedsięwzięcia: - Aktywizacja grup defaworyzowanych na terenie LGD, w tym osób bezrobotnych i osób starszych; - Wsparcie dla działań edukacyjnych, doradztwo w zakresie rozwoju działalności gospodarczej oraz społecznej dla grup defaworyzowanych

Źródło: Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia LGD Między Odrą a Bobrem z dn. 17.06.2021 r.

Cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne z celami PROW 2014-2020, a także Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 oraz Strategią Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego na lata 2014-2022. Funduszem EFSI stanowiącym źródło finansowania LSR w latach 2016-2020 jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Wysokość planowanego wsparcia jest zgodna z wytycznymi Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2023. Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem planuje sfinansować w ramach LSR operacje przyczyniające się do realizacji czterech celów głównych:

Cel główny LSR		Zakładana kwota wsparcia na realizację operacji w ramach celu w zł	Zakładana kwota wsparcia na realizację operacji w ramach celu w euro
1.	Wykorzystanie zasobów naturalnych i lokalnego potencjału do rozwoju zróżnicowanych form turystyki.	1 510 185,36	377 546,34
2	Wykorzystanie rosnącego zaangażowania mieszkańców w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i organizację życia publicznego.	3 216 154,32	804 038,58
3	Wzrost aktywności gospodarczej na terenie LSR poprzez tworzenie i rozwój MSP zarejestrowanych w systemie REGON	5 029 660,32	1 257 415,08
4	Przeciwdziałanie i zwalczanie wykluczenia społecznego, związanego z trudniejszym dostępem do rynku pracy i usług publicznych, w tym edukacyjnych, medycznych kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	80 00,00	20 000,00
Razem:		9 836 000,00	2 459 000,00

Cele ogólne i szczegółowe zostały sformułowane, aby odzwierciedlały pożądany stan, do którego dąży społeczeństwo. Należy podkreślić, że zostały sformułowane w sposób poprawny, w oparciu o analizę ówczesnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w regionie, a także badanie ankietowe potrzeb społecznych. Warto podkreślić partycypacyjny charakter dokumentu, który został wypracowany przy udziale wszystkich zainteresowanych stron.

5.3. Stan wdrażania LSR

W LSR założono realizację celów poprzez przedsięwzięcia, które mają bezpośrednio przyczynić się do pożądanych zmian. Analizę postępu w realizacji działań przeprowadzono na podstawie danych dotyczących realizacji poszczególnych wskaźników, przypisanych do odpowiednich działań. Łączna kwota na wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem to 6 619 629,36 zł (pomoc przyznana - stan na 31.12.2021 r.), pomoc wypłacona to 6 563 072,45 złotych. Poniżej dane z monitoringu wskaźników osiągniętych do końca 2021 roku przez LGD.

Tabela 11 Rzeczowy postęp w realizacji LSR Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem, stan realizacji na koniec 2021 r.

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Wskaźniki rezultatu	Jednostka miary	Stan początkowy	Stan docelowy	Realizacja (%)	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
											U	P
1. Wykorzystanie zasobów naturalnych i lokalnego potencjału do rozwoju zróżnicowanych form turystyki.	1.1 Wzrost atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej obszaru LGD poprzez wykorzystanie potencjału przyrodniczego oraz dostępnej infrastruktury.	Liczba obiektów wykonanych w ramach realizacji LSR, identyfikowanych przez użytkowników infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na terenie LGD	szt.	0	14	85,71%	1.1.1 Wsparcie rozwoju lokalnej turystyki	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	12	83,33%	83,33%
								Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej			100,00%	100,00%
								Długość wybudowanych lub przebudowanych ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych				
		Liczba przygotowanych projektów współpracy	szt.	1	100,00%	100,00%						
		Liczba zrealizowanych projektów współpracy			100,00%	100,00%						
	1.2 Wykorzystanie i uatrakcyjnienie istniejącego potencjału w obszarze turystyki kulturowej i historycznej, związanej m.in. ze szlakami tematycznymi takimi jak: Lubuski Szlak Miodu i Wina, szlaki militariów i fortyfikacji, Szlak Odry, Szlak Pałaców i Parków Środkowego Nadodrza.	Liczba turystów korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	liczba osób	0	5000	bd	1.2.1. Rozwój turystyki tematycznej:	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej - konkurs	szt.	3	133,33%	133,33%

2. Wykorzystanie rosnącego zaangażowania mieszkańców w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i organizację życia publicznego.	2.1 Zwiększenie ilości miejsc integracji społecznej oraz poprawa stanu i wyposażenia obiektów już funkcjonujących.	Liczba osób korzystających z nowopowstałej infrastruktury (rocznie)	liczba osób	0	6000	bd	2.1.1 Wsparcie dla rozwoju integracji społecznej poprzez inwestycje w infrastrukturę kulturalną i rekreacyjną	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej (oraz kulturowej)	szt.	28	57,14%	57,14%
								Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej (oraz kulturowej)	szt.	2	300,00%	300,00%
	2.2 Wsparcie dla lokalnych inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych i sportowych, których celem jest integracja środowiska lokalnego	Liczba osób biorących udział w imprezach przedsięwzięciach aktywizujących wspartych w ramach realizacji LSR	liczba osób	0	800	1028	2.2.1 Wsparcie dla lokalnych inicjatyw społecznych	Liczba wydarzeń/imprez - projekt grantowy	szt.	11	100,00%	100,00%
3. Wzrost aktywności gospodarczej na terenie LSR	3.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości poprzez wsparcie dla osób podejmujących działalność gospodarczą	Liczba utworzonych miejsc pracy	Ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC)	0	32	87,50%	3.1.1 Wsparcie finansowe na podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	32	87,50%	87,50%

poprzez tworzenie i rozwój MSP zarejestrowanych w systemie REGON	3.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości poprzez wsparcie dla działających podmiotów gospodarczych.	Liczba utworzonych miejsc pracy / Liczba utrzymanych miejsc pracy	Ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC)	0	12	116,67%	3.2.1 Wsparcie finansowe dla podmiotów prowadzących działalność	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	7	100,00%	100,00%
	3.3 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości poprzez wsparcie inicjatyw okołobiznesowych	Liczba osób korzystających ze wsparcia w celu rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	liczba osób	0	1	0	3.3.1 Wsparcie dla lokalnego biznesu	Liczba wydarzeń/ imprez - aktywizacja	szt.	1	0,00%	0,00%
								Liczba uczestników projektu współpracy	szt.	70	0,00%	0,00%
								Liczba przygotowanych projektów współpracy	szt.	1	0,00%	0,00%
								Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	1	0,00%	0,00%
4.Przeciwdziałanie i zwalczanie wykluczenia społecznego, związanego z trudniejszym dostępem do rynku pracy i usług publicznych, w tym edukacyjnych, medycznych kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	4.1 Zwiększenie ilości inicjatyw dotyczących ekonomii społecznej oraz dostępu do wiedzy i dobrych praktyk związanych z działalnością gospodarczą i społeczną na rzecz środowiska lokalnego	Liczba osób objętych wsparciem w ramach inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej	liczba osób	0	80	0	4.1.1 Wsparcie dla włączenia społecznego	Liczba wydarzeń/imprez - projekt grantowy	szt.	4	0,00%	0,00%
								Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców - aktywizacja	szt.	4	0,00%	0,00%

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem

Tabela 12 Rzeczowa realizacja wskaźników obowiązkowych w zakresie PROW 2014 – 2020 – stan na koniec 2021r.

PODDZIAŁANIE 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność							
Nazwa wskaźnika	Kod wskaźnika	Dezagregacja	Kod wskaźnika	Rodzaj wskaźnika	Jednostka miary	Realizacja (w jednostce miary)	
						U	P
Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	1.1	Ogółem	1.1	Produkt	Sztuka	28	28
		Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	1.1.1	Produkt	Sztuka	0	0
		Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	1.1.2	Produkt	Sztuka	6	6
		Osoby powyżej 50 roku życia	1.1.3	Produkt	Sztuka	4	4
		Osoby młode do ukończenia 25 roku życia	1.1.4	Produkt	Sztuka	5	5
		Mężczyźni	1.1.5	Produkt	Sztuka	15	15
		Kobiety	1.1.6	Produkt	Sztuka	13	13
Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	1.2	-	-	Produkt	Sztuka	7	7
Liczba utworzonych miejsc pracy	1.3	Ogółem	1.3	Rezultat	Ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC)	14	14
		Kobiety	1.3.1	Rezultat	j.w.	2	2
		Mężczyźni	1.3.2	Rezultat	j.w.	12	12
		Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	1.3.3	Rezultat	j.w.	1	1
		Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	1.3.4	Rezultat	j.w.	0	0
		Osoby powyżej 50 roku życia	1.3.5	Rezultat	j.w.	0	0

		Osoby młode do ukończenia 25 roku życia	1.3.6	Rezultat	j.w.	2	2
Liczba utrzymanych miejsc pracy	1.4	Ogółem	1.4	Rezultat	j.w.	41	41
		Kobiety	1.4.1	Rezultat	j.w.	13	13
		Mężczyźni	1.4.2	Rezultat	j.w.	28	28
PODDZIAŁANIE 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania							
Nazwa wskaźnika	Kod wskaźnika	Dezagregacja	Kod wskaźnika	Rodzaj wskaźnika	Jednostka miary	Realizacja	
						U	P
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	2.4	Ogółem	2.4	Produkt	Sztuka	26	26
		Obiekty noclegowe	2.4.1	Produkt	Sztuka	-	-
		Obiekty gastronomiczne	2.4.2	Produkt	Sztuka	-	-
		Obiekty sportowe/rekreacyjne	2.4.3	Produkt	Sztuka	26	26
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	2.5	Ogółem	2.5	Produkt	Sztuka	8	8
		Obiekty noclegowe	2.5.1	Produkt	Sztuka	-	-
		Obiekty gastronomiczne	2.5.2	Produkt	Sztuka	-	-
		Obiekty sportowe/rekreacyjne	2.5.3	Produkt	Sztuka	8	8
Długość wybudowanych lub przebudowanych ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych	2.8	Ogółem	2.8	Produkt	Kilometr	0,994	0,994
		Ścieżki rowerowe	2.8.1	Produkt	Kilometr	0,994	0,994
		Szlaki turystyczne	2.8.2	Produkt	Kilometr	0	0
Liczba wydarzeń / imprez	2.12	-	-	Produkt	Sztuka	0	0
Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje	2.13	-	-	Produkt	Sztuka	13	13
PODDZIAŁANIE 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania							
Nazwa wskaźnika	Kod wskaźnika	Dezagregacja	Kod wskaźnika	Rodzaj wskaźnika	Jednostka miary	Realizacja	
						U	P
Liczba przygotowanych projektów współpracy	3.1	Ogółem	3.1	Produkt	Sztuka	1	1
		Projekty międzyregionalne	3.1.1	Produkt	Sztuka	1	1
		Projekty międzynarodowe	3.1.2	Produkt	Sztuka	x	x

Liczba zrealizowanych projektów współpracy	3.2	Ogółem	3.2	Produkt	Sztuka	1	1
		Projekty międzyregionalne	3.2.1	Produkt	Sztuka	1	1
		Projekty międzynarodowe	3.2.2	Produkt	Sztuka	x	x
Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	3.3	Ogółem	3.3	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby przyrodnicze	3.3.1	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby kulturowe	3.3.2	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby historyczne	3.3.3	Rezultat	Sztuka	1	1
		Zasoby turystyczne	3.3.4	Rezultat	Sztuka	1	1
		Produkty lokalne	3.3.5	Rezultat	Sztuka	-	-
Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych	3.4	Ogółem	3.4	Rezultat	Sztuka	1	1
		Przedsiębiorcy	3.4.1	Rezultat	Sztuka	-	-
		Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	3.4.2	Rezultat	Sztuka	-	-
		Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	3.4.3	Rezultat	Sztuka	-	-
		Osoby powyżej 50 roku życia	3.4.4	Rezultat	Sztuka	-	-
		Osoby młode od 18 do ukończenia 25 lat	3.4.5	Rezultat	Sztuka	-	-
		Młodzież	3.4.6	Rezultat	Sztuka	-	-
		Kobiety	3.4.7	Rezultat	Sztuka	-	-
		Imigranci	3.4.8	Rezultat	Sztuka	-	-
		Turyści	3.4.9	Rezultat	Sztuka	1	1
		LGD	3.4.10	Rezultat	Sztuka	-	-
		Organizacje pozarządowe	3.4.11	Rezultat	Sztuka	-	-
		Liderzy lokalni	3.4.12	Rezultat	Sztuka	-	-
Rolnicy	3.4.13	Rezultat	Sztuka	-	-		

PODDZIAŁANIE 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji						
Nazwa wskaźnika	Kod wskaźnika	Dezagregacja	Kod wskaźnika	Rodzaj wskaźnika	Jednostka miary	Realizacja (w jednostce miary)
Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	4.1	-	-	Produkt	Osobodzień	80
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	4.2	Ogółem	4.2	Produkt	Sztuka	301
		Osoby fizyczne	4.2.1	Produkt	Sztuka	103
		Instytucje	4.2.2	Produkt	Sztuka	33
		Liczba podmiotów, które złożyły wnioski o przyznanie pomocy	4.2.3	Produkt	Sztuka	81
		Liczba podmiotów, które zawarły umowę o przyznaniu pomocy	4.2.4	Rezultat	Sztuka	57
Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	4.3	-	-	Produkt	Sztuka	14
Liczba konferencji / targów / prezentacji (odbywających się poza terenem LGD) z udziałem przedstawicieli LGD	4.4	-	-	Produkt	Sztuka	1
Liczba odwiedzin strony internetowej LGD	4.5	-	-	Rezultat	Sztuka	237695
Liczba złożonych wniosków o przyznanie pomocy w ramach prowadzonych naborów	Ogółem				Sztuka	125
	Wnioski zgodne z LSR				Sztuka	108
	Wnioski wybrane przez LGD				Sztuka	82

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem

Realizacja celu 1 nastawiona na rozwój turystyki, była odpowiedzią na problem niewykorzystanego potencjału turystycznego, wynikający głównie z niedostatków w bazie noclegowej i punktach gastronomicznych, ale także niewielkiej liczby ścieżek rowerowych, braku infrastruktury umożliwiającej rekreacyjne i turystyczne wykorzystanie akwenów wodnych, a także braku zagospodarowania otoczenia wokół atrakcji turystycznych. W ramach 1.1.1 Wsparcie rozwoju lokalnej turystyki zrealizowano m.in. działania w Lubuskim Muzeum Wojskowym w Zielonej Górze z/s w Drzonowie - Lubuskie Muzeum Wojskowe perłą na szlaku militariów i fortyfikacji, budowa kładki pieszo-rowerowej przez rzekę Obrzyca w miejscowości Jesionka gmina Kolsko, budowa ciągu pieszo-rowerowego wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 279 w miejscowości Leśniów Wielki, czy budowa gminnej drogi rowerowej Trzebiechów-Swarzynice - etap II. Do osiągnięcia celu szczegółowego dot. wzrostu atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej obszaru LGD przyczyniła się także realizacja projektu współpracy pt. „Mobilna aplikacja turystyczna innowacyjnym sposobem promocji obszaru LSR”. Celem przedsięwzięcia było stworzenie nowoczesnego narzędzia promocji, opisującego atrakcje turystyczne (przyrodnicze i antropogeniczne), bazę usługową (gastronomia, noclegi, lokalne rzemiosło, produkty lokalne), prezentującego aktualny kalendarz lokalnych wydarzeń wzbogacony o elementy rywalizacji (questy, konkursy). Ponadto projekt zakłada wytworzenie materiałów promocyjnych (map, przewodników, folderów) i gadżetów reklamowych, promujących lokalne walory turystyczne, gospodarcze i kulturowe. Łącznie przeprowadzono przedsięwzięcia na kwotę 1 580 176,45 zł.

Realizacja celu 2 miała wzmocnić zaangażowanie mieszkańców w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i organizację życia publicznego. W LSR trafnie założono, że skutecznym sposobem na integrację środowiska jest dobrze przygotowana infrastruktura kulturalna i rekreacyjna oraz wspieranie inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych czy sportowych. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony, jaką niewątpliwie był niski poziom utożsamiania się z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością, co skutkowało zanikiem więzi sąsiedzkich i obniżeniem aktywności społecznej. W ramach 2.1.1. Wsparcie dla rozwoju integracji społecznej poprzez inwestycje w infrastrukturę kulturalną oraz rekreacyjną w ramach naborów wybrano: przebudowę świetlicy wiejskiej w miejscowości Lipki, budowę miejsca integracji społecznej wraz z placem zabaw w miejscowości Lipka, Tyrszeliny, a w miejscowości Letnica wraz z budową siłowni zewnętrznej, przeprowadzenie modernizacji kompleksu rekreacyjno-sportowego w miejscowości Zabór oraz budowę siłowni zewnętrznych w miejscowości Droszków i Przytok, remont świetlicy wiejskiej w Głuchowie oraz wyposażenie Trzebiechowskiego Ośrodka Kultury w sprzęt niezbędny do organizowania imprez plenerowych, budowę tematycznego placu zabaw, siłowni plenerowej i strefy wypoczynku na Zalewie Świdnickim oraz organizacja szlaku pieszo-rowerowego Świdnica-Letnica, a także działania edukacyjne pt. „Eko rekreacja i edukacja dla najmłodszych i nie tylko, na Pszczelarni w Zaborze”. W ramach 2.2.1 Wsparcie dla lokalnych inicjatyw społecznych przeprowadzono projekt grantowy, w ramach którego 11 grantobiorców – lokalne organizacje, w tym OSP, KGW, przeprowadziło działania skierowane do mieszkańców obszarów wiejskich. Głównym zadaniem była integracja środowiska lokalnego poprzez organizację wydarzeń/imprez wspierającym lokalne inicjatywy społeczne o wymiarze kulturalno-społecznym, edukacyjnym

i rekreacyjnym. W ramach celu 2 zrealizowano przedsięwzięcia na łączną kwotę 1 439 613,00 zł.

Cel 3 stanowił bezpośrednią odpowiedź na problemy lokalnego rynku pracy, stan przedsiębiorczości w regionie. W LSR nakreślono cele, które mają sprawić, by region stał się atrakcyjny gospodarczo, by odpowiadał na potrzeby osób zagrożonych wykluczeniem. W odpowiedzi na te problemy zaplanowano działania zarówno w sferze naborów dotyczących podejmowania działalności gospodarczej jak i rozwoju istniejących przedsiębiorstw, na które łącznie przeznaczono 5 029 660,32 zł (na dzień 31.12.2021 r. realizacja finansowa w wysokości 3 543 283,00 zł). Wśród przykładów podejmowania działalności gospodarczej znajdują się firmy zajmujące się: fotografią, działalnością projektową, edukacją ekologiczną i sprzedażą produktów naturalnych pn. "Pszczelarnia Słodnik", poligrafią czy usługami cateringowymi. W ramach wsparcia rozwoju działających podmiotów gospodarczych nastąpił rozwój firmy m.in.: Welovehomes.pl poprzez zakup innowacyjnych urządzeń do automatycznego rozlewania wosku do produkcji świec oraz zwiększenie zatrudnienia, Przedsiębiorstwa Usługowo Handlowego STALOMA poprzez dywersyfikację działalności gospodarczej o innowacyjne usługi związane z obróbką stali, Przedsiębiorstwa Budowlanego poprzez zakup koparko-ładowarki oraz stworzenie 2 miejsc pracy dla osób z grupy defaworyzowanej. Natomiast przedsięwzięcie 3.3.1 Wsparcie dla lokalnego otoczenia biznesu nie zostało jeszcze zrealizowane, z uzyskanych informacji wynika, że zaplanowano jego usunięcie, a projekt współpracy przeniesiono do przedsięwzięcia 1.1.1.

Cel 4 skierowany był na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. W LSR uznano, że mieszkańcy obszaru mają utrudniony dostęp do rynku pracy i usług publicznych, w tym edukacyjnych, medycznych, kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych, stąd inicjatywa uruchomienia projektów granowych w obszarze włączenia społecznego. Wydano na nie do końca 2021r. 56 555,00 zł. W ramach przedsięwzięcia 4.1 Zwiększenie ilości inicjatyw dotyczących ekonomii społecznej oraz dostępu do wiedzy i dobrych praktyk związanych z działalnością gospodarczą i społeczną na rzecz środowiska lokalnego zrealizowano 1 projekt grantowy, w ramach którego 3 grantobiorców zrealizowało projekty pt. „EKO na BIS”, „Dni innowacji Akademii Programowania i Robotyki”, „NA STRAŻY mieszkańców gminy Nowogród Bobrzański 2”.

Warto przeanalizować postęp finansowy w realizacji LSR Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem. W tabeli przedstawiono kwestie dotyczące rozdysponowywania i wypłaty środków z w ramach LSR do końca 2021 r.

Tabela 13 Postęp finansowy w realizacji LSR, stan na koniec 2021 r.

Nazwa przedsięwzięcia	Budżet w LSR [PLN]	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
		Realizacja budżetu [PLN]	Realizacja budżetu [%]	Realizacja budżetu [PLN]	Realizacja budżetu [%]
1.1.1 Wsparcie rozwoju lokalnej turystyki: - Realizacja (1 530 000 zł) - Projekt współpracy (70 000 zł)	1 210 185,36	1 210 185,36	100,00%	1 210 185,36	100,00%

1.1.1 Liczba zrealizowanych projektów współpracy	70 000,00	70 000,00	100,00%	69 998,09	100,00%
1.2.1. Rozwój i promocja turystyki tematycznej: - Projekt grantowy (70 000 zł)	300 000,00	299 993,00	100,00%	299 993,00	100,00%
2.1.1 Wsparcie dla rozwoju integracji społecznej poprzez inwestycje w infrastrukturę kulturalną i rekreacyjną: - Realizacja (zł)	3 119 783,32	1 343 242,00	43,06%	1 343 242,00	43,06%
2.2.1 Wsparcie dla lokalnych inicjatyw społecznych: - Projekt grantowy (96371,00 zł) - Aktywizacja (10 000 zł)	96 371,00	96 371,00	100,00%	96 371,00	100,00%
3.1.1 Wsparcie finansowe na podejmowanie działalności gospodarczej: - Realizacja (2 100 000 zł)	3 849 614,88	2 390 000,00	62,08%	2 390 000,00	62,08%
3.2.1 Wsparcie finansowe dla podmiotów prowadzących działalność: - Realizacja (1 500 000 zł)	1 106 045,44	1 153 283,00	104,27%	1 153 283,00	104,27%
3.3.1 Wsparcie dla lokalnego biznesu: - Aktywizacja (26000 zł) - Projekt współpracy (74000 zł)	74 000,00	-	0,00%	-	0,00%
4.1.1 Wsparcie dla włączenia społecznego: - Projekt grantowy (90000 zł) - Aktywizacja (15000 zł)	80 000,00	56 555,00	70,69%	-	0,00%
Koszty bieżące	1 877 640,00	1 877 640,00	100,00%	1 520 816,81	81,00%
Działania aktywizacyjne realizowane na terenie LSR.	100 000,00	100 000,00	100,00%	72 481,72	72,48%
RAZEM		8 597 269,36		8 156 370,98	

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem

Realizacja finansowa LSR przebiega zgodnie z założeniami. Dane te pokazują, że część z zaplanowanych zadań, jest już zrealizowana. W przypadku części przedsięwzięć przyznano i wypłacono już całość albo zdecydowaną większość środków. Pozostałe środki są realizowane zgodnie z planem w kolejnych latach.

Ocena wsparcia i poziomu wdrażania

Celem badania ankietowego było pozyskanie informacji o poziomie zadowolenia beneficjentów z efektów współpracy z LGD, otrzymanego wsparcia, zaspokojenia ich potrzeb oraz oczekiwań. Próba liczyła 50% losowo wybranych beneficjentów. Założono zwrot ankiet na poziomie 40% rozestanych ankiet. W badaniu wzięło udział 20 beneficjentów, którzy skorzystali ze wsparcia LGD.

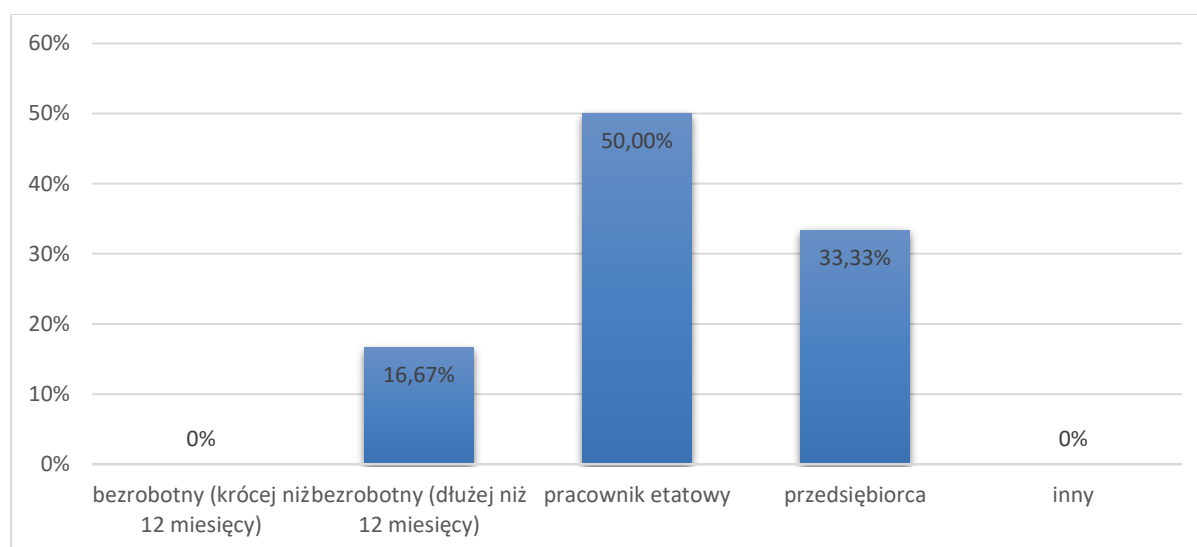
Dane z ankiet zostały zestawione z wynikami pogłębionych wywiadów z beneficjentami i głównymi interesariuszami LGD – przedstawicielami JST, organizacji pozarządowych, członków LGD. W spotkaniu wzięło udział 10 osób, byli to przedstawiciele grup beneficjentów LSR.

W ankiecie zadano pytanie dotyczące rodzaju wsparcia jakie otrzymano. 30% respondentów wskazała na dotację w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, 50% dotację w zakresie niekomercyjnej infrastruktury, 20% w zakresie grantów.

Następnie zapytano, czy sytuacja finansowa przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom. Na pytanie odpowiadali przedsiębiorcy - 100% odpowiedziało twierdząco. Oznacza to, że osiągnęli cele związane ze swoim udziałem w programie.

Kolejnym badanym aspektem było to w jaki sposób tworzenie nowych miejsc pracy wpływało na sytuację na rynku pracy wśród beneficjentów. Najwięcej beneficjentów w momencie składania wniosku było pracownikami etatowymi. Ta grupa stanowiła ponad połowę badanych. Tylko jedna osoba przystępowała do programu jako długotrwale bezrobotna.

Wykres 13 Status na rynku pracy osób ubiegających się o dotację

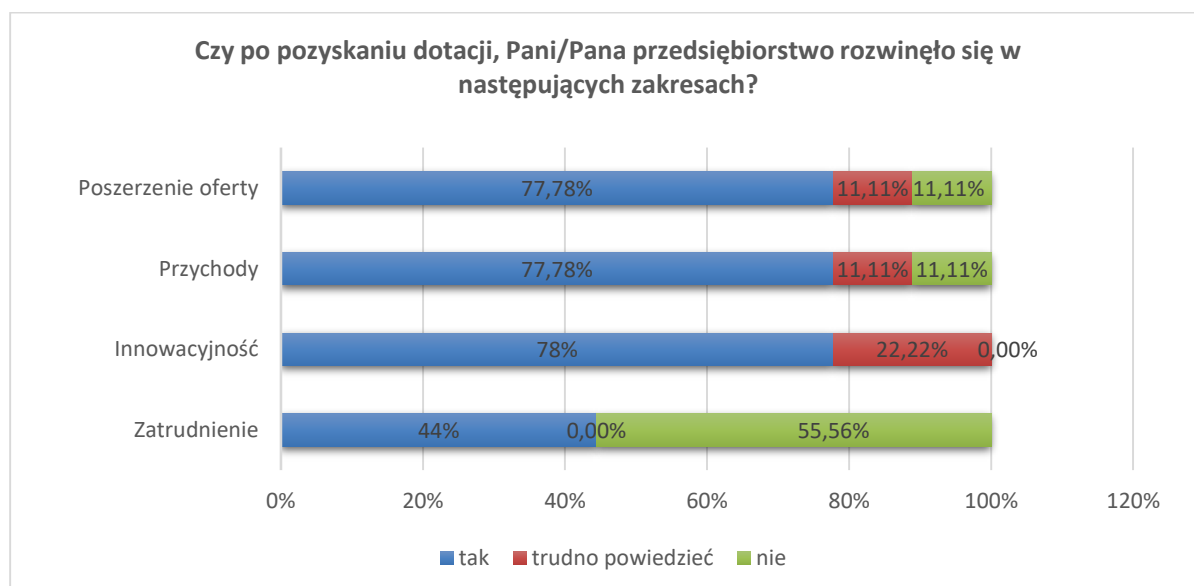

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD MOaB

Po zrealizowaniu operacji swój aktualny status na rynku pracy beneficjenci w zdecydowanej większości określają jako „przedsiębiorca”. Nie mniej jednak w przypadku jednej trzeciej badanych nadal są oni pracownikami etatowymi, którzy najprawdopodobniej łączą aktualnie pracę etatową z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Tym samym można założyć, że w tych przypadkach dotacja na stworzenie miejsca pracy nie przyniosła efektu globalnego na rynku pracy – liczba miejsc teoretycznie się zwiększyła, ale „zajęły” je osoby łączące teraz zatrudnienie na etacie i prowadząc własną firmę.

W dalszej części badania próbowano uchwycić zmiany w powstałych firmach w trakcie i po zrealizowaniu operacji.

Wykres 14 Obszary, które zostały rozwinięte w wyniku uzyskania dotacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD MOaB

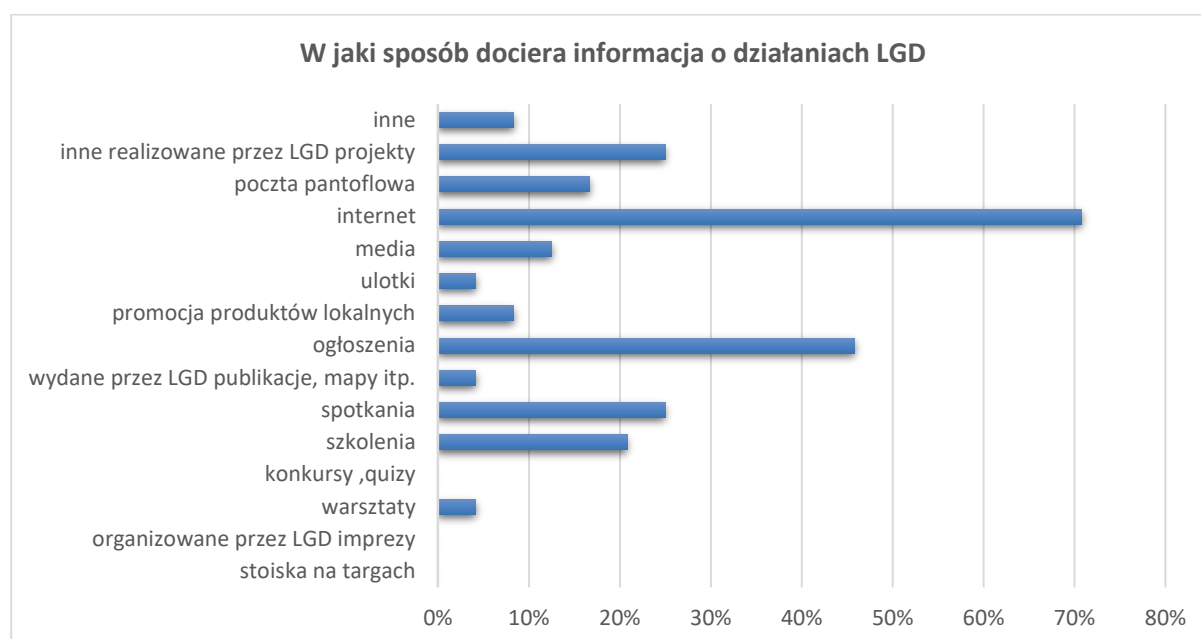
Najwięcej osób uważa, że firma szczególnie rozwinęła się w obszarze zatrudnienia oraz innowacyjności. Ponad 60% badanych udało się także poszerzyć ofertę swojej firmy i wpłynąć na przychody. Natomiast w najmniejszym stopniu w przedsiębiorstwach wzrosło zatrudnienie. Respondentów zapytano także o to, czy wysokość otrzymanej dotacji była adekwatna do ich potrzeb. 66,67% z nich odpowiedziało twierdząco.

Procedury aplikacyjne

Wszystkich respondentów (zarówno przedsiębiorców jak i JST) zapytano o to, czy o środki aplikowali samodzielnie (z ewentualnym wsparciem LGD) czy też zlecali firmie zewnętrznej usługę przygotowania dokumentacji. Zespół badający założył, że wskaźnik osób aplikujących samodzielnie stanowić będzie sygnał dot. jasności i przejrzystości procesu składania wniosków. 95% zadeklarowało, że samodzielnie przygotowało wnioski aplikacyjne, jedynie jedna osoba przyznała, że zleciła napisanie wniosku firmie zewnętrznej, ze względu na niezrozumienie dokumentacji. 96% badanych wskazało, że korzystało z doradztwa biura LGD.

Innym elementem badania był wątek promocji Lokalnej Grupy Działania i tego, czy i w jaki sposób dociera do swoich odbiorców (oraz tego na ile działania podejmowane przez LGD na tym polu są skuteczne).

Wykres 15 Kanały docierania informacji o LGD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD MOaB

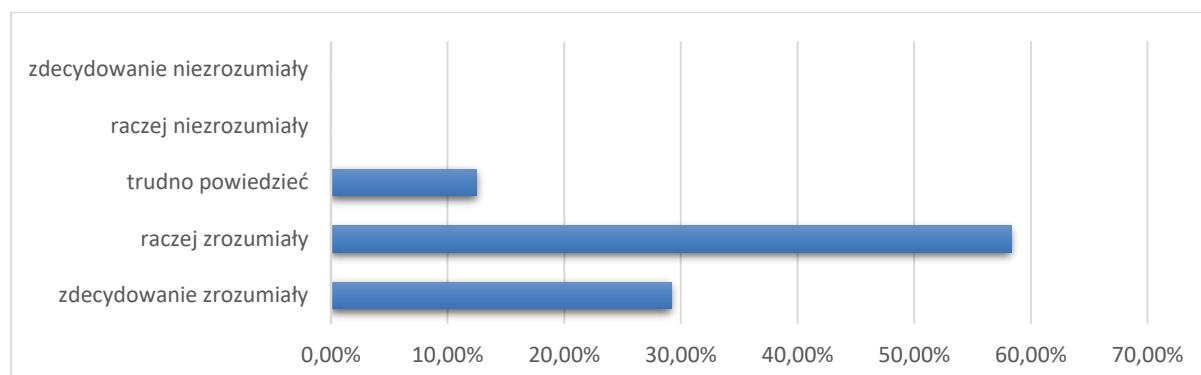
Respondenci pozyskiwali informacje na temat działań podejmowanych przez LGD głównie za pośrednictwem strony internetowej. Na drugim miejscu znalazły się ogłoszenia, spotkania i inne realizowane przez LGD imprezy, dalej: szkolenia i media. Biorąc pod uwagę, iż spotkania LGD przeprowadza jedynie przed naborami oraz, że ogłoszenia dotyczą jedynie naborów (zatem częstotliwość ich pojawiania się jest stosunkowo niska) można domniemywać, iż potencjał komunikacyjny LGD może nie być w pełni wykorzystywany.

Bezpośrednie pytanie w tym wątku pojawiło się także w ankiecie. 75% badanych uważa, że LGD promuje się w wystarczający sposób, aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób. 17% nie wie, a co 10 osoba uważa, że LGD może lepiej wykorzystać potencjał promocyjny. Jeśli chodzi natomiast o sposób przekazu informacji (transparentność, czytelność) to wszyscy beneficjenci uważają, że wiedzieli kto i na jakich zasadach przyznaje dotacje w ogłoszonym konkursie (100% wskazało zdecydowanie tak lub raczej tak).

Osoby uczestniczące w wywiadzie również zapytano, czy działalność LGD jest odpowiednio widoczna w terenie oraz czy działania, które podejmuje dla wypromowania swoich przedsięwzięć są wystarczające. Uczestnicy uważają, że działania nie zawsze są utożsamiane z LGD. Może się to wiązać z brakiem bezpośredniej informacji dot. dofinansowania przedsięwzięcia. Dobrym rozwiązaniem mógłby być obowiązek informowania o źródle pochodzenia środków i roli LGD w procesie. Uczestnicy spotkania zwrócili także uwagę na stronę internetową LGD, która w ich opinii, jest mało czytelna, co może utrudniać szybkie pozyskanie odpowiednich informacji.

Wątek ten rozszerzało pytanie o zrozumiałość przekazu LGD w oficjalnych dokumentach. Także w tym wypadku większość beneficjentów badania ankietowego była zdania, że język ten jest raczej zrozumiały (58% wszystkich odpowiedzi).

Wykres 16 Poziom zrozumienia języka używanego w oficjalnych dokumentach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD MOaB

Pytanie zostało skierowane do uczestników wywiadu. Zdaniem badanych język używany w oficjalnych dokumentach naboru/formularzach tj. np. wnioskach o przyznanie pomocy często nie był zrozumiały dla wnioskodawców, szczególnie pisma, w których dominował język urzędniczy. Zdaniem pracowników LGD nawet 50% wnioskodawców mogło mieć z nim problemy. Uczestnicy, opierając się na wewnętrznej ewaluacji, zasygnalizowali, że część beneficjentów ma problem ze zrozumieniem Lokalnych Kryteriów Wyboru dla poszczególnych naborów, dokumentacji projektowej m.in. wniosku o przyznanie pomocy. Pomocne było wsparcie pracowników biura. Podczas wywiadu zapytano także, jakie elementy w procedurze naboru i wyboru projektów utrudniały pozyskanie środków oraz czy są takie, które były zupełnie zbędne. Bazując na ewaluacji wewnętrznej, można stwierdzić, że w opinii uczestników system kryteriów jest zadowalający, jednak niektóre mają zbyt subiektywny charakter i są dyskusyjne. Zdaniem pracowników warto doprecyzować sposób oceny oraz sposób ich weryfikacji. Zgłaszane uwagi dotyczyły głównie innowacyjności, której zdaniem beneficjentów, przypisywane jest zbyt duże znaczenie i aspektem odnoszącym się do ochrony środowiska naturalnego oraz zmian klimatu. W opinii pracowników, LGD nie powinna oceniać zgodności z innymi dokumentami strategicznymi krajowymi czy lokalnymi, a pod kątem realizacji LSR. Podczas wywiadu zaproponowano także, zmianę ciężaru oceny, tak by w większym stopniu oceniać sam pomysł na biznes. Uznano, że przyjęte kryteria faworyzują beneficjentów z małych miejscowości, osoby bezrobotne, co może powodować, że nie są wybierane najlepsze wnioski, z dobrymi pomysłami.

W kwestiach związanych z procedurami wyboru wniosków i podpisywaniem umów często w opinii publicznej pojawiały się głosy, iż wszystko trwa zbyt długo. Okazuje się, że niemal 40% respondentów uważa, że czas oczekiwania na zakończenie wszystkich procedur aplikacyjnych jest zbyt długi. To w jaki sposób wydłużony czas wpływa na realizowane przez beneficjentów operacje, respondenci wskazywali w odpowiedziach otwartych. Wśród konsekwencji wydłużonego czasu wyboru znalazły się następujące odpowiedzi:

- „Zmiana cen rynkowych;

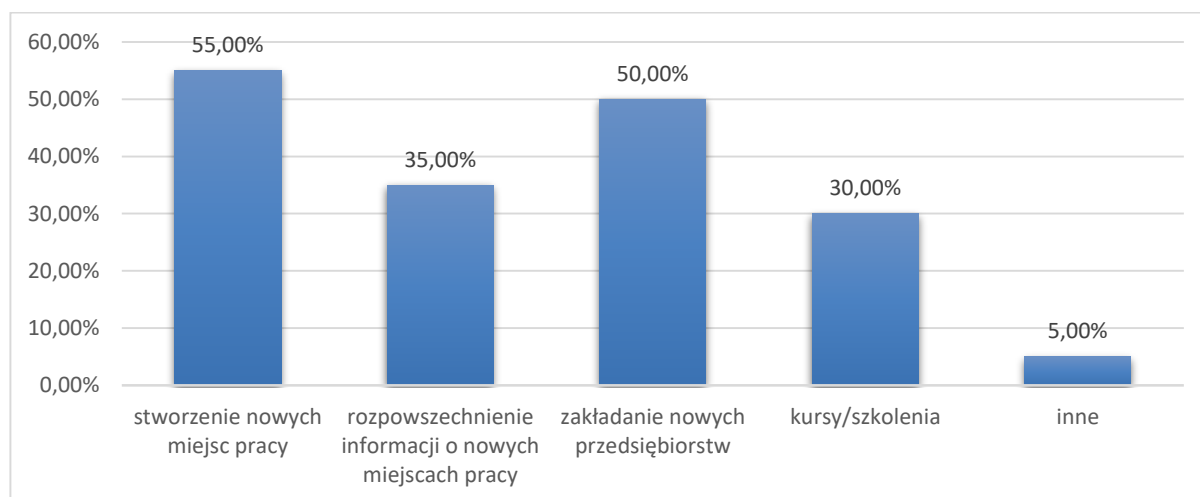
- Zwiększył koszty Budżet się nie zgrał. Przez długi okres oczekiwania ceny produktów uległy zmianie (podrożały). Różnice trzeba było pokryć z własnych oszczędności lub posiłkować się kredytem.
- Czas oczekiwania ponad roku spowodował to, że z nowości w regionie i jedynej usługi w województwie uciekło parę intratnych zleceń i niestety firmy z innych województw zebrały już wcześniej zamówienia na usługi.
- Plany zostały zrealizowane w całości, jednak przy szybszym działaniu mógłbym wcześniej zaistnieć na rynku i czerpać z tego korzyści”.

Najczęściej pojawiającymi się wątkami jest wzrost cen planowanych do zakupu sprzętów pomiędzy dniem sporządzania biznesplanu a faktycznym momentem ich wydatkowania.

Podczas wywiadu grupowego zapytano co w trakcie pozyskiwania i rozliczania dotacji było najbardziej uciążliwe czy frustrujące. Zwrócono uwagę na dokumentację projektową, która zdaniem badanych, powinna zostać uproszczona. Na podstawie ewaluacji wewnętrznej, widać, że beneficjenci również uważają, że biurokracja związana z przyjmowaniem wniosków o przyznanie pomocy jest zbyt rozbudowana. Jedną z propozycji była, aby na etapie składania samego wniosku o przyznanie pomocy zrezygnować z konieczności dostarczenia dokumentów potwierdzających gotowość do ich realizacji. Propozycje te nie leżą jednak w mocy Stowarzyszenia i wymagałyby zmian w obowiązujących przepisach. Beneficjenci zwrócili uwagę, że w początkowym okresie obecnej perspektywy, czas rozpatrywania wniosków był dość długi. Mogło to wynikać z dużego natężenia naborów realizowanych w jednym czasie przez wszystkie LGD w lubuskim, a także sytuacji związanej z obostrzeniami związanymi z epidemią COVID-19.

Beneficjenci zostali także zapytani o wyrażenie zdania na temat potencjalnych działań zmierzających do zmniejszenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w regionie. Ze wskazań wynika, że należałoby tworzyć nowe miejsca pracy, zakładać nowe przedsiębiorstwa, a także rozpowszechniać informację o nowych miejscach pracy.

Wykres 17 Formy i narzędzia wspierające walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD MOaB

Podczas wywiadu zapytano czy któraś z grup społecznych wymaga ułatwionego dostępu do środków na przedsiębiorczość. Badani uważają, że najbardziej powinno się wspierać osoby starsze i organizacje pozarządowe.

Respondenci zostali zapytani, na co przeznaczyliby kolejną dotację, gdyby mieli możliwość ją pozyskać:

- „Na zadania mające na celu rozwój integracji społecznej poprzez inwestycje w infrastrukturę kulturalną, rekreacyjną i sportową.
- W przypadku możliwości pozyskania kolejnych dotacji chcielibyśmy je przeznaczyć na organizację wydarzeń kulturalnych i inicjatywy społeczne jak np. festyny, przedstawienia plenerowe itp. motywujące do większej aktywizacji, w szczególności osób w wieku emerytalnym i młodzieży w środowisku lokalnym. Ponadto marzeniem moim jest upiększanie zamieszkiwanej miejscowości poprzez nowe nasadzenia wieloletnich roślin kwiatowych w miejscach publicznych najczęściej uczęszczanych, a także lokalizację ciekawych obiektów małej architektury.
- Rozbudowa przedsiębiorstwa;
- Tworzenie mikroprzedsiębiorstw;
- Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej;
- Rozwój turystyki;
- Na działalność z zakresu kultury, zdrowia i integracji społecznej;
- Budowa placów zabaw, boisk, miejsc integracji społecznej, remonty sal wiejskich;
- Gospodarka niskoemisyjna;
- Na rozwój obecnej działalności gospodarczej”.

Benchmark

Przedstawione powyżej dane statystyczne opisują rzeczywistość na terenie LGD. Należy jednak przyjąć, iż część pozytywnych efektów dla społeczności lokalnych nie wynikała bezpośrednio z działań przewidzianych w strategii LSR. Podjęto próbę określenia „biegu jałowego”, czyli stopnia zmian, które zaszłyby w regionie nawet pomimo braku wdrażania LSR. Aby móc określić skalę takiego efektu dokonano analizy porównawczej pomiędzy 3 gminami z województwa mazowieckiego (nieliczne gminy w kraju, które nie były objęte LSR 2014-2020) oraz wynikami statystycznymi uśrednionymi (lub zsumowanymi, w zależności od charakteru wskaźnika) na obszarze badanej LGD. Do porównań przyjęto zestaw wskaźników, porównywalnych w całym kraju, gdyż zbierane są w systemie statystyk publicznych i ujawniane w Banku Danych Lokalnych GUS.

Wyniki porównania przedstawiono w poniższej tabeli. Kolorem zaznaczono ocenę zmiany danego wskaźnika. Im głębsza odcień zieleni (zaznaczonym wierszu), tym lepiej dana gmina/LGD wypadła w porównaniu wskaźników, które przedstawiały korzystne zmiany. Analogicznie ze wskaźnikami, których tendencja okazała się niekorzystna – je zaznaczono w odcieniach czerwieni i żółtego, wskazując w danym wierszu najniższą jednostkę kolorem czerwonym.

Tabela 14 Analiza porównawcza LGD i gmin nie objętych LSR

Wskaźnik/ jednostka porównawcza	Warka			Jasieniec			Stara Biała			LGD MOAB		
	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21
Liczba ludności	nd	19122	nd	nd	5297	nd	nd	12064	nd	nd	72264	nd
Liczba bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym	4.3	1.9	-55.81%	5.4	1.2	-77.78%	8.5	4.4	-48.24%	6.6	5.6	-15.15%
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców	799	988	23.65%	629	776	23.37%	696	881	26.58%	809	1060	31.03%
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 000 mieszkańców	601	747	24.29%	478	585	22.38%	575	713	24.00%	607	819	34.93%
Liczba noclegów udzielonych krajowym i zagranicznym turystom w ciągu roku	15720	17661	12.35%	0	0		1581	1563	-1.14%	27728	41328	49.05%
Liczba organizacji pozarządowych na 10 000 mieszkańców	23	29	26.09%	17	26	52.94%	17	22	29.41%	31	46	48.39%
dochód na 1 mieszkańca (budżetu gminy)	2995.49	5708.12	90.56%	2981.76	7015.13	135.27%	3424.99	6596.53	92.60%	3255.52 5	6329.44 8	94.42%
Saldo migracji średnia 1000 mieszkańców	1.6	0.4	-75.00%	1.7	-3.8	-323.53%	8	5.7	-28.75%	1.9825	2.6875	35.56%
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej (Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego)	716	225	-68.58%	280	103	-63.21%	474	193	-59.28%	4345	1762	-59.45%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Średni wynik zmian parametrów wskaźników wyniósł odpowiednio:

Warka	Jasieniec	Stara Biała	LGD MOAB
28.29%	6.43%	31.28%	46%

Co wskazywać by mogło, iż fakt wdrażania LSR wywierał pozytywny wpływ na poszczególne zmiany w omawianych wskaźnikach i pozwalał na osiągnięcie lepszych wyników niż gminy benchmarku o 14,72 – 39,57 punktów procentowych. Z przedstawionej analizy wynika, że w przypadku LGD MOAB żaden wskaźnik nie podążył w niepożądanym kierunku. W dwóch pozostałych jednostkach porównawczych sytuacja taka pojawiała się w trzech wskaźnikach, a w jednej z gmin – raz.

6. Ocena wdrażania LSR zawierająca odpowiedzi na pytania badawcze

1. Ocena wpływu na główny cel LSR

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazano cztery cele główne: Wykorzystanie zasobów naturalnych i lokalnego potencjału do rozwoju zróżnicowanych form turystyki, Wykorzystanie rosnącego zaangażowania mieszkańców w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i organizację życia publicznego, Wzrost aktywności gospodarczej na terenie LSR poprzez tworzenie i rozwój MSP zarejestrowanych w systemie REGON i Przeciwdziałanie i zwalczanie wykluczenia społecznego, związanego z trudniejszym dostępem do rynku pracy i usług publicznych, w tym edukacyjnych, medycznych kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych, które zostały poddane ewaluacji. Do wszystkich celów przypisano cele szczegółowe, a także przedsięwzięcia, wskaźniki rezultatu i produktu. Do każdego wskaźnika wskazano źródła danych i okresy pomiaru, wartość bazową oraz określono termin osiągnięcia wartości docelowych na rok 2023. Wartości docelowe wskaźników, jakie mają zostać osiągnięte dzięki realizacji LSR zostały określone proporcjonalnie, racjonalnie i efektywnie do planowanej wielkości zaangażowania środków z PROW 2014-2020.

Stopień osiągnięcia poszczególnych celów i przypisanych do nich wskaźników analizowany za okres 2014-2021 nie budzą zastrzeżeń. Efekty zaplanowanych i zrealizowanych przedsięwzięć wpłynęły na zniwelowanie słabych stron zdiagnozowanych i opisanych LSR. Część zaplanowanych wskaźników została osiągnięta, pomimo trudności jakie pojawiły się w związku z pandemią COVID-19. Zespół badawczy sprawdził realizację planów w 2022 r. i na jej podstawie, a także opinii pracowników LGD zakłada, że pozostałe wskaźniki nie są zagrożone i postępują zgodnie z przyjętym harmonogramem naborów wniosków, a ich realizacja jest planowana i możliwa do osiągnięcia w określonej perspektywie czasowej do 2023 roku.

Stan realizacji LSR potwierdza postęp rzeczowy i finansowy osiągnięty przez LGD. Zaplanowane w LSR działania miały spowodować trwałą zmianę w środowisku lokalnym. Główne działania skupiały się na zwiększeniu aktywności mieszkańców i pobudzeniu rozwoju gospodarczego i turystycznego regionu. Wyniki badania ewaluacyjnego LSR potwierdzają osiągnięcie wyznaczonych celów głównych, szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników.

2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Choć kapitał społeczny, w terminologii naukowej, jest głównie rozpatrywany w kategoriach socjologicznych, to obecnie dostrzega się jego potencjał w tworzeniu dochodu narodowego oraz wzroście poziomu życia społeczeństwa, twierdzi A. Libertowska². Zwiększa motywację do działania, rozwijania współpracy, determinuje zdolność podejścia innowacyjnego. Kapitał społeczny „umożliwia członkom danego społeczeństwa zwiększenie efektywności zbiorowego działania i sprawniejsze osiąganie podzielanych przez nich celów”³. Według W. Troczyńskiego integrowanie społeczności lokalnej stanowi proces, który jest uwarunkowany zdolnością do współpracy⁴. Współpracy, która buduje i wspiera rozwój lokalny.

Efekty generowane przez kapitał społeczny w wymiarze lokalnym mogą mieć charakter zarówno pozytywny, czyli stymulujący rozwój lokalny, jak i negatywny, czyli ograniczający możliwości rozwoju lokalnego. Ta sama siła społecznej więzi z jednej strony utrzymuje członków grupy w ścisłym związku, przynosząc im korzyści, a z drugiej strony odpycha innych, którzy nie spełniają określonych kryteriów, co w rezultacie obniża aktywność społeczną oraz jakość i skalę interakcji społecznych w gminie⁵.

Istotą kapitału społecznego, który stanowi uzupełnienie kapitału ludzkiego, jest to, że tkwi on w relacjach, a nie, jak kapitał ludzki, w jednostkach. „Najnowszy sprzęt i najbardziej innowacyjne idee w rękach lub w głowie najmądrzejszej osoby niewiele dadzą, o ile osoba ta nie będzie miała dostępu do innych”⁶. Siła kapitału społecznego tkwi w powiązaniach tworzonych między członkami organizacji, grupami i instytucjami. Pozwala zminimalizować zagrożenia płynące z podejmowanych akcji, umożliwia współpracę różnych aktorów oraz pełne synergiczne wykorzystanie zasobów i potencjału, który oni posiadają. Kapitał społeczny, wyzwalając pozytywną energię w społeczeństwie, wpływa nie tylko na jakość norm, formalnych i nieformalnych instytucji, lecz także na funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie⁷.

Wzmacnianie kapitału społecznego wymaga zaplanowania przedsięwzięć i działania długofalowego, co po części znalazło odzwierciedlenie w Lokalnej Strategii Rozwoju, jej celach i rezultatach. Duży nacisk został położony na zbudowanie infrastruktury społecznej

² Andżelika Libertowska, „Kapitał społeczny w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Podejście sieciowe”, *Optimum. Studia Ekonomiczne* Nr 4 (64) 2013.

³ R. Broł, *Innowacyjność lokalnych jednostek terytorialnych*, w: *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Broł, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 58

⁴ W. Toczyski, J. Lenzion, *Lekcja z upadku Programu Inicjatyw Lokalnych w gminie Wicko*, w: *Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna*, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007, s. 253.

⁵ R. Broł, *Kapitał społeczny w gospodarce lokalnej*, w: *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Broł, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 318

⁶ T. Kaźmierczak, *Kapitał społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny – przegląd podejść*, w: *Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna*, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007, s. 49.

⁷ W. Goszczyński, *Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LEADER+*, w: *Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny*, red. H. Podedworna, P. Ruszkowski, Scholar, Warszawa 2008, s. 109

umożliwiającej aktywność społeczną mieszkańców. Waga, jaką LGD upatruje w aktywizacji środowiska lokalnego znalazła odzwierciedlenie w drugim celu głównym - Wykorzystanie rosnącego zaangażowania mieszkańców w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i organizację życia publicznego. Zaplanowane, w ramach realizacji celu głównego i celów szczegółowych, przedsięwzięcia objęły projekty grantowe, wzmacniające poczucia jedności i tożsamości kulturowej. Włączyły w działania różne grupy mieszkańców i organizacje pozarządowe.

Jak wynika z ankiet skierowanych do społeczności średnio dwie trzecie osób jest zainteresowanych sprawami lokalnymi. Wśród czynników, które motywują do aktywności społecznej, respondenci najczęściej wskazywali: chęć wpływu na zmiany i wewnętrzną potrzebę pomocy innym. Podczas badania zweryfikowano, w jakim obszarze aktywności społecznej respondenci chcieliby uczestniczyć. Okazuje się, że wątek turystyki, kultury i sztuki czy też wsparcia osób starszych to obszary z największym potencjałem. Kolejne równie istotne elementy to czystość miejsc publicznych, działalność na rzecz młodzieży czy też edukacja i wychowanie.

Podczas wywiadu grupowego respondenci podkreślali, że na obszarze gmin LSR występuje zróżnicowanie pod kątem aktywności społecznej i ilości organizacji pozarządowych. Uznano, że elementem, który utrudnia działanie jest zbyt rozbudowana biurokracja i skomplikowany system aplikowania o granty w ramach LSR. Realizacja grantów mogłaby w większym zakresie pobudzać społeczność do działania, ale dość często młode organizacje odstrasza procedura aplikacyjna.

Warto zaznaczyć, że Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem realizuje, nie tylko projekty z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, ale także pozyskuje finanse na oddolne inicjatywy np. z Narodowego Instytutu Wolności CRSO, w ramach programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (FIO), jak również środki z Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych czy wspieranie osób młodych na rynku pracy z EFS. Zarząd LGD od 2018 r. podejmuje uchwały dot. tzw. funduszu aktywizacyjnego, który ma na celu aktywizację mieszkańców gmin członkowskich poprzez wsparcie organizowanych wydarzeń, imprez. Organizacja takich wydarzeń pozwala włączyć do aktywizacji mieszkańców, zachęcić ich do spotkań i podejmowania różnych działań. Takie działania stanowią wartość dodaną.

3. Przedsiębiorczość

W LSR do głównych potrzeb obszaru wskazano rozwój przedsiębiorczości, jako składnik atrakcyjności regionu. Najbardziej dynamiczny na obszarze LGD jest rozwój usług budowlanych, a także handel hurtowy i detaliczny. Niewątpliwie obszar ten posiada duży potencjał rozwoju przedsiębiorczości oparty o walory naturalne – przyrodnicze. Atutem są lasy, dorzecze Odry i Bobru. Turystyka powinna generować rozwój regionu. Wraz z rozwojem winiarstwa i winnic na znaczeniu zyskuje enoturystyka, polegająca na zwiedzaniu winnic,

udziale w wydarzeniach związanych z produkcją wina, degustacjach i warsztatach. Na obszarze LSR znajduje się znaczna część z winnic ujętych w Lubuskim Szlaku Wina i Miodu. W LSR zidentyfikowano zagrożenia, które mogą negatywnie wpływać na rozwój regionu. W ramach trzeciego celu głównego zaplanowano działania nakierowane na podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju przyczyniła się do wzrostu liczby osób prowadzących działalność gospodarczą, a także wsparcia rozwoju firm działających na obszarze LGD MOaB. W okresie realizacji LSR liczba osób prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców rosła we wszystkich gminach. Wyraźnie zmniejszyła się także stopa bezrobocia. Zrealizowane działania w pewnym stopniu wpłynęły na poprawę na rynku pracy oraz rozwój lokalnych firm.

Działania wspierające przedsiębiorczość zostały wysoko ocenione przez beneficjentów. 100% beneficjentów programu uważa, że sytuacja finansowa przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom. Po zrealizowaniu operacji 78% beneficjentów uważa, że udało się także poszerzyć ofertę swojej firmy, 67%, że ich firma rozwinęła się w obszarze przychodów oraz innowacyjności. Najmniej, bo 44,44% uważa, że rozwinęło zatrudnienie w firmie. 78% respondentów uważa, że wysokość otrzymanej dotacji była adekwatna do ich potrzeb.

Niemal 40% badanych jest zainteresowana otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej w przyszłości. W celu określenia potrzeb i priorytetów na przyszłość respondenci badań zostali poproszeni o wskazanie jakie branże są najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej. Badanie wskazali na działalność związaną z edukacją, kulturą, rozrywką i rekreacją; opieką zdrowotną i pomocą społeczną; zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, pozostałą działalnością usługową (np. kosmetologia, fryzjerstwo itd). Badanych zapytano także na co by przeznaczyci dotację, gdyby mieliby możliwość pozyskania kolejnych. Najczęściej pojawiające się odpowiedzi to: na infrastrukturę społeczną i turystyczną, rozszerzenie działalności, zmianę kwalifikacji oraz poszerzenie działalności o nowe profesjonalne usługi.

Opierając się na wynikach badań należy podkreślić, że wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane i koreluje z potrzebami mieszkańców i lokalnych przedsiębiorców.

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Obszar objęty LSR charakteryzuje się dużym potencjałem turystycznym. Atutem są zasoby naturalne, ukształtowanie terenu, położenie w widłach Odry i Bobru, historyczne, kulturowe, które stanowią dobrą bazę do przyciągnięcia turystów zainteresowanych odpoczynkiem na łonie natury, uprawianiem sportów wodnych czy poznaniem lokalnych tradycji. Rejon jest odpowiednim miejscem dla fanów, zarówno pieszych wędrówek, jak i wycieczek rowerowych. Posiada bowiem dużą ilość szlaków pieszych i rowerowych, ścieżek

do nordic walking i szlaków kajakowych. Przebiegają tędy m.in. szlaki militariów i fortyfikacji oraz Szlak Pałaców i Parków Środkowego Nadodrza. Region słynie także z popularyzacji enoturystyki, czyli turystyki winiarskiej. Wszystko to za sprawą odradzających się tradycji upraw winorośli i produkcji wina.

Jednym z problemów wskazanych w LSR było niewielkie wykorzystanie walorów turystycznych, przyrodniczych i krajobrazowych regionu, z tego względu cel 1 i 2 wraz z zaplanowanymi przedsięwzięciami dotyczył wykorzystania potencjału regionu do rozwoju zróżnicowanych form turystyki, a także zwiększenia ilości miejsc integracji społecznej.

Analizując postęp rzeczowy LSR widać szereg działań, które zostały podjęte, aby zrealizować zakładane cele. Zaplanowane przedsięwzięcia są spójne. Podjęto wysiłek polegający na zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony regionu i zrealizowano szereg inwestycji rozwijających infrastrukturę. W ramach LSR wzmocniono znacznie infrastrukturę turystyczną poprzez budowę ścieżek rowerowych, placów zabaw, siłowni. Uzupełniając działaniami wspierającymi podejmowanie inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych i sportowych, których celem jest integracja środowiska lokalnego. Dopełnieniem są działania promocyjne m.in. stworzenie aplikacji turystycznej, wydanie publikacji, map regionu.

W ramach badań zapytano mieszkańców czy potencjał turystyczny na obszarze wspieranym przez LSR wzrósł czy zmalał. Wg badanych potencjał ten w ostatnich latach wzrósł (niemal połowa odpowiedzi). W kontekście potencjału turystycznego zapytano także o to jakie obszary mogą sprawić, że do regionu przyjeżdżać będzie więcej turystów. Wśród badanych dominuje przekonanie, że w przyrodzie drzemie największy potencjał (ponad 80%). Kolejnym istotnym potencjałem są zabytki i organizowane imprezy. Mieszkańcy uważają, że rozwój turystyki w oparciu o wskazane obszary wymaga doinwestowania głównie w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, atrakcji, infrastruktury towarzyszącej (wiaty, miejsca parkingowe, toalety itp.) oraz wyprodukowania lokalnych pamiątek (i utworzenia punktów gdzie będą one dostępne do zakupienia). Ponad 65% wskazała na bazę noclegową, 54% atrakcje, 53% infrastrukturę, a ponad 30% na lokalne pamiątki. Podczas wywiadu grupowego skupiono się także na wskazaniu jakie obszary i w jakim kierunku powinny się rozwijać. Członkowie LGD wskazywali na rozwój infrastruktury, bazy noclegowej, punktów gastronomicznych, ale także infrastruktury komunikacyjnej – dróg, ścieżek rowerowych oraz oznaczeń miejsc turystycznych.

W ocenie zespołu badawczego działania, jakie podejmowała LGD przyczyniły się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego. Niemniej ze względu na pandemię COVID-19, która była bardzo ciężkim okresem dla całej branży turystycznej, warto w kolejnej LSR kontynuować działania wzmacniające rozwój turystyki oraz zadbać o kultywowanie tradycji regionu.

5. Grupy defaworyzowane

Jednym z głównych problemów wskazanych w LSR są utrudnienia w korzystaniu z pobliskich rynków pracy, a także brak wiedzy i warunków do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Z badań przeprowadzonych podczas tworzenia LSR wynikało, że negatywne skutki tych zjawisk odczuwają: osoby bezrobotne, osoby do 30 roku życia i po 50+ r.ż., osoby z niepełnosprawnością, osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym, w szczególności z uwagi na ubóstwo. W ramach LSR zaplanowano działania minimalizujące negatywne skutki dla grup defaworyzowanych, m.in. skierowaniu działań aktywizujących, umożliwienie aplikowania o środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej (dodatkowe punkty zgodnie z Lokalnymi Kryteriami Wyboru dla osób poniżej 30 roku życia, osób po 50 roku życia, osób z niepełnosprawnością czy bezrobotnych). Warto podkreślić, że ponad 90% beneficjentów programu uznało, że sytuacja ich przedsiębiorstwa uległa poprawie po otrzymaniu dotacji.

Zgodnie z założeniami LSR, 30% beneficjentów działań wspieranych przez LGD powinno należeć do grup defaworyzowanych. W LSR zaznaczono, że aby realizowana operacja została uznana za skierowaną do grupy defaworyzowanej, muszą zachodzić następujące warunki:

- „operacja będzie odpowiadać bezpośrednio na zdiagnozowane potrzeby grup defaworyzowanych lub
- w ramach operacji utworzone zostanie miejsce pracy dla osoby z grupy defaworyzowanej lub
- co najmniej 30% uczestników będzie należało do jednej z grup defaworyzowanych (w oparciu o dane uczestników zebrane w dokumentacji projektowej) w operacji w ramach przedsięwzięć ogólnych lub
- co najmniej 70% uczestników będzie należało do grup defaworyzowanych (w oparciu o dane uczestników zebrane w dokumentacji projektowej) w operacji w ramach przedsięwzięć skierowanych do grup defaworyzowanych”.

Po analizie porównawczej sytuacji na lokalnym rynku pracy na przestrzeni ostatnich lat, uznać należy, że w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane. Zaplanowane przedsięwzięcia w dużej mierze uwzględniały ich potrzeby. Choć sytuacja wskazanej grupy uległa poprawie, ogólne warunki na lokalnym rynku, wskazują, że zmiany demograficzne i postępujące starzenie się społeczeństwa będzie nadal odbijało się negatywnie na osobach starszych i młodych. W kolejnej LSR zasadne wydaje się kontynuowanie wsparcia kierowanego do grup wskazanych w LSR, zwłaszcza młodych oraz 50+.

W ramach badań ankietowych zapytano mieszkańców czy zauważają wokół siebie grupę lub grupy mieszkańców, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione. Około 30% badanych uważa, że nie da się lub bardzo trudno wyodrębnić konkretną grupę. Pozostali badani, wśród osób, które mogą mieć problemy wskazuje: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby młode, a także samotnych rodziców.

Sprawdzono także jakie jest zdanie beneficjentów programu na temat potencjalnych działań zmierzających do zmniejszenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w regionie. Ze

wskazań wynika, że należałoby tworzyć nowe miejsca pracy, a także tworzyć nowe przedsiębiorstwa. W opinii mieszkańców, priorytetami powinny być: szkolenia podnoszące kwalifikacje (kursy językowe, kursy zawodowe), w tym szkolenia wspierające w podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu własnej działalności, wsparcie finansowe na otwarciu własnej działalności; walka z wykluczeniem komunikacyjnym, wznowienie połączeń autobusowych do miejscowości dalej położonych; odpowiednie motywowanie, wzmocnienie poczucia sprawstwa u osób młodych; szkolenia seniorów; zwiększenie liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach; elastyczny/ zadaniowy tryb pracy; zlikwidowanie barier internetowych na wsi; łatwiejsze i większe środki na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, Zakładów Aktywności Zawodowej oraz zmniejszenie biurokracji i wymogów przy otwieraniu działalności.

6. Innowacyjność

W Karcie oceny wniosku wskazano, że innowacyjność to „operacje stosujące nowe metody i/lub wprowadzające nowe rozwiązania: atrakcje/usługi na obszar objęty LSR”. Założono, że innowacyjność traktowana będzie w szerokim znaczeniu.

Innowacyjność została ujęta w kryteriach oceny operacji. Spełnienie kryterium było weryfikowane m.in. na podstawie złożonego wniosku o przyznanie pomocy. W trakcie wywiadu grupowego poruszono kwestię badania innowacyjności, które uznano za dość trudne, ze względu na niejednoznaczne określenie ram pojęcia i pomysły wnioskodawców, którzy zdolni byli udowodnić niemal wszystko jako nowe i niespotykane. Wydaje się, że w niektórych przypadkach poziom innowacyjności mógł być dość niski. W trakcie ewaluacji wewnętrznej również odnotowano, że beneficjenci zgłaszali uwagi dotyczące brzmienia wybranych kryteriów, ich zdaniem zbyt duże znaczenie przypisywane jest innowacyjności oraz aspektom odnoszącym się do ochrony środowiska naturalnego oraz zmian klimatu. Uznano, że w celu udoskonalenia katalogu kryteriów oceny należy zastanowić się nad zrównoważaniem punktacji pomiędzy poszczególnymi kryteriami. A co najmniej uszczegółowić kryteria, sposób ich weryfikacji.

W kolejnym okresie programowania powinno się dopracować lub przeformułować kryterium innowacyjności.

7. Projekty współpracy

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem do końca 2021 roku zrealizowało jeden projekt współpracy, pn. „Mobilna aplikacja turystyczna innowacyjnym sposobem promocji obszaru LSR”. Partnerami projektu byli: LGD Szanse Bezdroży Gmin Powiatu Goleniowskiego, Stowarzyszenie „Lider Pojezierza”, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim”, Stowarzyszenie „WIR”- Wiejska

Inicjatywa Rozwoju, Stowarzyszenie LGD „Brama Lubuska”, Stowarzyszenie "Lokalna Grupa Działania - Grupa Łużycka", „Zielona Dolina Odry i Warty", „Lokalna Grupa Działania Zielone Światło", Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Regionu Kozła, Lokalna Grupa Działania KOLD, Stowarzyszenie Kraina Lasów i Jezior - Lokalna Grupa Działania.

Projekt polegał na stworzeniu aplikacji mobilnej prezentującej atrakcje oraz obiekty będące dziedzictwem lokalnym, ważne z punktu widzenia turystycznego. Powstała aplikacja prezentuje m.in. zasoby lokalnego dziedzictwa kultury (m.in. zabytki, budowle, muzea, ośrodki kultury), dziedzictwa naturalnego (m.in. pomniki przyrody, obszary chronione, szlaki turystyczne), bazę usługową oraz aktualny kalendarz imprez. Zadaniem było promowanie obszaru za pośrednictwem aplikacji, ale również poprzez aktywny udział w grach terenowych i geocachingu. W aplikacji miały zostać umieszczone informacje nt. miejsc związanych z lokalnym rzemiosłem oraz lokalnymi produktami i usługami, a także miejsc związanych z lokalną przedsiębiorczością⁸. Ponadto projekt zakładał wytworzenie materiałów promocyjnych (map, przewodników, folderów) i gadżetów reklamowych promujących lokalne walory turystyczne, gospodarcze i kulturowe.

Aktualnie LGD w ramach LSR pozostał do zrobienia jeszcze jeden projekt współpracy. Z otrzymanych informacji wynika, że LGD jest na etapie podpisania umowy partnerskiej na realizację projektu „PROWadzi lubuskie na bis” sposobem promocji obszaru LSR. Realizacja wymaga zmiany w LSR oraz zawnioskowania o dodatkowe środki finansowe w kwocie 825 000,00 zł. W projekcie weźmie udział 8 LGD z obszaru województwa lubuskiego. Głównym celem projektu będzie wyznaczenie szlaku rowerowego tworzącego „Pętlę Lubuską” (nazwa robocza) przebiegającego przez teren każdego LGD, o długości ok. 400 km, wyznaczenie szlaków kajakowych, a także szlaków wodnych dla korzystających z desek sup. Zostanie wybudowane Centrum promocji walorów turystycznych w regionie, a także zostaną utworzone Mobilne Punkty Informacji Turystycznej. Dodatkowym celem projektu będzie wykonanie i kolportaż materiałów promocyjnych uwzględniających elementy charakterystyczne dla poszczególnych LGD, dotarcie do możliwie największej liczby odbiorców oraz przekazanie aktualnych informacji na temat walorów przyrodniczych oraz atrakcji turystycznych regionu.

Oba projekty wpisują się w cele LSR. Działania zaplanowano tak, by wspierać rozwój turystyczny regionu, a także budować powiązania pomiędzy LGD-ami.

8. Ocena funkcjonowania LGD

Funkcjonowanie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem należy ocenić bardzo dobrze. Pracownicy biura wykazują duże zaangażowanie w realizacji swoich zadań, są otwarci na współpracę i wsparcie beneficjentów. Działania doradcze

⁸ Dane za <http://www.miedzyodraabobrem.pl/>

i szkolenia oceniane są prawidłowo. 100% beneficjentów biorących udział w badaniu ankietowym skorzystało z doradztwa w biurze LGD. Na podstawie ankiet monitorujących doradztwo za rok 2021, udostępnionych przez pracowników LGD, wynika, że zarówno szybkość i sprawność obsługi, jak również sposób przekazania informacji zostały ocenione bardzo dobrze. 93% badanych uznało, że udzielone doradztwo zdecydowanie im się przydało.

Spółeczność lokalna jest skutecznie informowana o podejmowanych działaniach za pomocą różnych kanałów. LGD prowadzi stronę internetową www.miedzyodrabobrem.pl, którą wyświetlono ponad 39 tys. razy, a także profil na Facebooku, który lubi i obserwuje niemal tysiąc osób, gdzie systematycznie, średnio raz w tygodniu, pojawiają się posty dotyczące bieżącej działalności czy promujące wydarzenia z regionu. W sprawozdaniu zadeklarowano organizację jednego spotkania informacyjno-konsultacyjnego z mieszkańcami. Natomiast Stowarzyszenie organizuje szereg dodatkowych projektów adresowanych do mieszkańców, część z inicjatyw adresowana jest do osób spoza terenu LSR. Wszystkie te działania wpływają na rozpoznawalność LGD, ponad 60% ankietowanych zadeklarowało, że zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w jej rejonie, najczęściej w Internecie (ponad połowa), z wydawanych publikacji, map, podczas targów i imprez, szkoleń a 20% pocztą pantoflową od znajomego. 75% z beneficjentów biorących udział w badaniu uważa, że LGD promuje się w wystarczający sposób, aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób, tylko niecałe 10% uważa, że niewystarczająco.

Wszystko to pozwala na prawidłową realizację LSR. Koordynacja zadań, współpraca pracowników biura i członków LGD zostały oceniono prawidłowo. Zespół badawczy nie widzi konieczności wprowadzania zmian.

9. Ocena procesu wdrażania

Z uzyskanych informacji wynika, że LGD MOaB zakończyło ogłaszanie naborów wniosków w ramach harmonogramu planowanych naborów we wszystkich celach LSR w perspektywie finansowej 2014-2020. Realizacja finansowa oraz rzeczowa przebiegła zgodnie z planem, przy czym należy mieć na uwadze, że LGD niejednokrotnie dokonywało zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju oraz jej załącznikach, czyli Planie Działania czy Budżecie, aby dostosować realizację LSR do zmieniającej się rzeczywistości. Aktualnie prowadzone są prace zmierzające do wprowadzenia zmian, celem realizacji projektu współpracy.

W toku postępu rzeczowego i finansowego Lokalna Strategia Rozwoju podlegała aktualizacjom przez LGD. Dotyczyły one przede wszystkim przesunięć środków finansowych między celami, przedsięwzięciami. Część finansowa musiała zostać zmieniona ze względu na oszczędności związane z przewalutowaniem euro, a także otrzymaniem przez LGD bonusu finansowego, co skutkowało korektą harmonogramu naborów i zwiększeniem niektórych wskaźników w ramach realizacji operacji wskazanych w LSR.

Dodatkowe środki z bonusu, w łącznej kwocie 720 000,00 zł, przeznaczono w 50% na operacje dot. rozwoju przedsiębiorczości - przedsięwzięcie 3.1.1 Wsparcie finansowe na podejmowanie działalności gospodarczej, co wpłynęło na wzrost wskaźnika z 18 na 32. Pozostałą kwotę przeznaczono na przedsięwzięcie 2.1.1 wsparcie dla rozwoju integracji społecznej przez inwestycje w infrastrukturę kulturalną oraz rekreacyjną, co wpłynęło na wzrost wskaźnika. W roku 2021 LGD otrzymała dodatkowe środki z PROW, w kwocie 1 772 000,00 zł, które zostały rozdysponowane również na przedsięwzięcie 3.1.1 – ok. 1 mln złotych oraz pozostałe na 2.1.1., co zwiększy wskaźnik liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej z 20 na 28.

100% z beneficjentów biorących udział w badaniu uważa, że zasady przyznawania dotacji były jasne (zdecydowanie tak 67%, raczej tak 33%). Gorzej oceniony został język używany w oficjalnych dokumentach naboru, tu 29% respondentów uważa, że był zdecydowanie zrozumiały, 58% - raczej tak. 12,5% wskazało, że trudno powiedzieć. Pracownicy LGD podkreślają, że w ich odczuciu większy odsetek osób ma trudności ze zrozumieniem procedury naboru. Duże znaczenie odgrywają tu spotkania i doradztwo, podczas których pracownicy mogą wyjaśnić wszystkie wątpliwości i zweryfikować kryteria.

Wśród problemów w procedurze naboru i wyboru, które utrudniają pozyskanie środków wskazano zbyt dużą ilość potrzebnych dokumentów, załączników. W kwestiach związanych z procedurami wyboru wniosków i podpisywaniem umów często pojawiały się głosy, że procedury trwają zbyt długo. Niemal 40% respondentów uważa, że czas oczekiwania na zakończenie wszystkich procedur aplikacyjnych jest zbyt długi. Beneficjenci LGD musieli się zmierzyć z problemami w realizacji swoich przedsięwzięć, głównie wzrostem cen (budżet stawał się nieaktualny i potrzeba było wnieść więcej środków własnych), odpływem wykonawców, zmianami technologii (inne parametry maszyn) czy brakiem pracowników.

W opinii uczestników spotkania ewaluacyjnego LGD system kryteriów jest zadowolający, jednak niektóre mają zbyt subiektywny charakter i są dyskusyjne. Zaproponowano zmiany idące w kierunku większego punktowania "pomysłu" jaki planuje się zrealizować w ramach operacji. Uznano, że przyjęte kryteria faworyzują beneficjentów z małych miejscowości, osoby bezrobotne, dlatego nie są wybierane najlepsze wnioski, z dobrymi pomysłami. Wnioskodawcy zgłaszali także swoje wątpliwości dotyczące brzmienia wybranych kryteriów. W ich opinii, zbyt duże znaczenie przypisywane jest innowacyjności oraz aspektom odnoszącym się do ochrony środowiska naturalnego oraz zmian klimatu, tymczasem ciężar powinien zostać położony na ocenę samego pomysłu na biznes.

Przyjęty system oceny był obiektywny, pozwalał na wybór projektów spełniających kryteria LSR oraz realizację wskaźników. Zaproponowany w LSR system oceny wskaźników pozwala na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach.

Podsumowując można stwierdzić, że procedura wyboru i naboru, za którą odpowiadał LGD była wystarczająco przejrzysta dla beneficjentów, a pracownicy biura dokładali wszelkich starań, by stała się również zrozumiała. Kryteria oceny pozwalały na wybór projektów spójnych z celami Lokalnej Strategii Rozwoju. LGD sprawnie wprowadzała niezbędne zmiany, dostosowując harmonogramy rzeczowe i finansowe.

10. Wartość dodana podejścia LEADER

Działalność LGD angażuje do wspólnego działania różne grupy i sektory – prywatny, publiczny i pozarządowy. Pobudza mieszkańców do działania na rzecz środowiska lokalnego, realizując projekty własne. Zintegrowany charakter LSR przejawia się w komplementarności i spójności celów i przedsięwzięć. Realizowane w strategii przedsięwzięcia służą przede wszystkim lokalnemu rozwojowi poprzez rozwój kapitału społeczno-gospodarczego i promocji jego walorów przyrodniczych i kulturowych. Zaplanowane i zrealizowane przedsięwzięcia łączą w sobie interesy wielu grup i spełniają wiele funkcji.

Wszystkie działania realizowane w LSR są zgodne z celami działania 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność).

Należy stwierdzić, że potencjał rozwojowy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR jest poprawnie wykorzystywany i promowany, ponad 65% ankietowanych zadeklarowało, że zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w jej rejonie. Przedsięwzięcia realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru, odpowiadają na potrzeby społeczności i przyczyniają się do jego wzmocnienia.

7. Podsumowanie – wnioski i rekomendacje

Po analizie działalności LGD i stanie wdrażania LSR sformułowano następujące wnioski:

1. Należy podkreślić, że cele i przedsięwzięcia określone w LSR zostały sformułowane w sposób poprawny, w oparciu o dogłębną analizę ówczesnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w regionie.
2. W LSR trafnie założono, że skutecznym sposobem na integrację środowiska jest dobrze przygotowana infrastruktura rekreacyjna, a także wspieranie inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych czy sportowych. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony jaką niewątpliwie był niski poziom utożsamiania się z miejscem zamieszkania i lokalną społecznością, co skutkowało zanikiem więzi sąsiedzkich i obniżeniem aktywności społecznej.
3. Lokalna Grupa Działania w dalszym ciągu powinna skupić się na wykorzystywaniu różnych kanałów informacyjnych do przekazywania treści. Niewątpliwie media społecznościowe czy Internet ogólnie są teraz największą i najszybszą skarbnicą wiedzy, ale dość często na obszarach wiejskich nadal spotykamy się z wykluczeniem cyfrowym, szczególnie wśród osób starszych.
4. Na obszarze działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem grupami, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione, to głównie osoby bezrobotne, młode oraz starsze. Pomimo wdrażania mechanizmów wsparcia tych grup, warunki na lokalnym rynku, wskazują, że zmiany demograficzne i postępujący proces starzenia się społeczeństwa będą negatywnie odbijały się na osobach starszych i młodzieży.
5. W kolejnym okresie programowania warto przeanalizować definicję kryterium innowacyjności, której termin nie był do końca jednoznaczny i jasny dla beneficjentów, a przez to nadinterpretowany. Definicja wymaga dopracowania.
6. Warto przeanalizować ponownie dokumentację naborów i zastanowić się nad możliwością ograniczenia ilości dokumentacji, tak by uprościć i zmniejszyć ilość informacji w nich zawartych, a także uprościć język używany w oficjalnych dokumentach LGD.
7. Niewątpliwie osiągnięcie zamierzonych rezultatów, biorąc pod uwagę przeciwności, w tym pandemię COVID -19, uznać należy za duży sukces. Niemniej aż 37% badanych uważa, że czas oczekiwania na decyzje/kolejne kroki/podpisanie umowy w ramach wnioskowanej dotacji był za długi. Należałoby dążyć do poprawy w tym zakresie.

8. Przeprowadzone badania wśród społeczności lokalnej wskazały obszary, w których chcieliby potencjalnie podjąć aktywność społeczną. Warto wzmocnić rolę animacyjną LGD, aby wydobyć potencjał i pomóc rozwinąć kapitał społeczny w aktywność społeczną.
9. Projekty współpracy rozwijają kooperację pomiędzy LGD-ami, a także wzmocniają realizację zaplanowanych celów LSR. W kolejnym okresie programowania warto kontynuować taką formę, jednocześnie dobierając sprawdzonych partnerów.
10. Podjęto wysiłek polegający na zniwelowaniu zdiagnozowanych słabych stron regionu i zrealizowano szereg inwestycji rozwijających infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną. Niemniej z badań wynika, że mieszkańcy oczekują dalszej interwencji w tym zakresie oraz wzmocnienia warunków do rozwoju turystyki w regionie.

8. Bibliografia

1. Bank Danych Lokalnych GUS.
2. Biuletyny Informacji Publicznych gmin LGD.
3. Brol R., Innowacyjność lokalnych jednostek terytorialnych, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
4. Brol R., Kapitał społeczny w gospodarce lokalnej, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008.
5. Goszczyński W., Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LEADER+, w: Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny, Warszawa 2008.
6. Kaźmierczak T., Kapitał społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny – przegląd podejść, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007.
7. Kenc J., Kapitał społeczny i jego rola w rozwoju lokalnym, Współczesne Problemy Ekonomiczne nr 10 (2015).
8. Libertowska A., „Kapitał społeczny w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Podejście sieciowe”, Optimum. Studia Ekonomiczne Nr 4 (64) 2013 .
9. Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Między Odrą a Bobrem z dn. 17.06.2021 r.
10. Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem.
11. Toczyski W., Lenzion J., Lekcja z upadku Programu Inicjatyw Lokalnych w gminie Wicko, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007.
12. www.miedzyodraabobrem.pl.

9. Spis tabel i wykresów

Spis tabel

Tabela 1 Ludność i obszar gmin wchodzących w skład LGD.....	8
Tabela 2 Dynamika przyrostu ludności na obszarze LGD w latach 2014-2021	9
Tabela 3 Struktura ludności w grupach funkcjonalnych w latach 2014-2021 na obszarze LSR	10
Tabela 4 Przyrost podmiotów gospodarczych w gminach na obszarze LGD w latach 2014-2021.....	12
Tabela 5 Struktura zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2013 i 2021 roku	12
Tabela 6 Podstawowe wskaźniki obrazujące aktywność gospodarczą w 2014 i 2021 r.	13
Tabela 7 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych kobiet i mężczyzn w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD.....	13
Tabela 8 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci..	14
Tabela 9 Podmioty kapitału społecznego na terenie LSR w roku 2013 i 2021 r.....	16
Tabela 10 Cele ogólne i szczegółowe Stowarzyszenia LGD Między Odrą a Bobrem.....	24
Tabela 11 Rzeczowy postęp w realizacji LSR Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem, stan realizacji na koniec 2021 r.	27
Tabela 12 Rzeczowa realizacja wskaźników obowiązkowych w zakresie PROW 2014 – 2020 – stan na koniec 2021r.....	30
Tabela 13 Postęp finansowy w realizacji LSR, stan na koniec 2021 r.....	35
Tabela 14 Analiza porównawcza LGD i gmin nie objętych LSR	43

Spis Wykresów

Wykres 1 Dynamika zmian ludności w latach 2014-2021 w gminach obszaru LSR.....	9
Wykres 2 Dynamika zmian w grupach funkcjonalnych ludności w latach 2014-2021 na obszarze LSR	10
Wykres 3 Dynamika zmian 2014/2021 w grupach funkcjonalnych ludności w gminach.....	11
Wykres 4 Udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w podziale na płeć	14
Wykres 5 Szacunkowa liczba turystów korzystających z noclegów w gminach w porównaniu z obiektami noclegowymi w 2021 r.....	16
Wykres 6 Czynniki motywujące do aktywności społecznej.....	18
Wykres 7 Potencjalne możliwości i formy spędzania czasu wolnego na obszarze LSR.....	19
Wykres 8 Form i atrakcje, z których respondenci korzystają w swojej okolicy.....	20
Wykres 9 Obszary turystyki, które mogą przyciągać ludzi do regionu.....	20
Wykres 10 Obszary turystyki, które wymagają wsparcia w regionie	21
Wykres 11 Preferowany sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu	22
Wykres 12 Grupy mieszkańców, które w opinii badanych, mają utrudnione możliwości wejścia na rynek pracy	23
Wykres 13 Status na rynku pracy osób ubiegających się o dotację	37
Wykres 14 Obszary, które zostały rozwinięte w wyniku uzyskania dotacji	38
Wykres 15 Kanały docierania informacji o LGD	39
Wykres 16 Poziom zrozumienia języka używanego w oficjalnych dokumentach	40
Wykres 17 Formy i narzędzia wspierające walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym	41

10. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Ankieta dla społeczności zamieszkującej teren realizacji LSR

Niniejsza ankieta dotyczy ewaluacji realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju Lokalnych Grup Działania Województwa Lubuskiego. Badanie to prowadzone jest przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum, w celu poznania Państwa opinii w zakresie efektów działań podejmowanych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Państwa opinia przyczyni się do podejmowania w przyszłości działań lepiej spełniających Państwa potrzeby i podnoszących jakość życia. Ankieta jest anonimowa i powinna zająć około 10 - 15 minut. Z góry dziękujemy za poświęcony czas.

* Lokalna Strategia rozwoju (LSR) - dokument programowy dotyczący kilku gmin i wdrażanych na ich terenie działań zorientowanych na rozwój obszarów wiejskich.

* Lokalna Grupa Działania (LGD) - specjalny typ stowarzyszenia powołanego po to aby rozwijać obszary wiejskie, przy pomocy zewnętrznych środków finansowych.

1. Wiek

2. Płeć

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Kobieta
- Mężczyzna
- odmowa odpowiedzi

3. Kod pocztowy miejsca zamieszkania

4. Czy zetknęła/zetknął się Pan/Pani z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pani/Pana rejonie?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie
- Nie wiem

5. W jaki sposób zetknęła/zetknął się Pan/Pani z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Państwa rejonie?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- doradztwo w biurze LGD
- stoiska na targach
- organizowane przez LGD imprezy

- Warsztaty
- konkursy ,quizey
- Szkolenia
- Spotkania
- wydane przez LGD publikacje, mapy itp.
- Ogłoszenia
- promocja produktów lokalnych
- Ulotki
- Media
- Internet
- poczta pantoflowa
- inne realizowane przez LGD projekty
- inne - Jakież?: _____

6. Czy jest Pani/Pan zainteresowana/y sprawami lokalnymi?

Czyli tym co dzieje się w najbliższym otoczeniu - wydarzeniami, inwestycjami, problemami społecznymi, sprawami ważnymi dla mieszkańców itp..

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie
- trudno powiedzieć

7. Czy dostrzega Pani/Pan w swojej okolicy możliwości korzystania z:

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	dostrzegam	nie dostrzegam
placów zabaw / siłowni zewnętrznych	☐	☐
parków/skwerów/terenów zielonych	☐	☐
torów/skateparków/ innych małych	☐	☐
obiektów sportowo-rekreacyjnych	☐	☐
szlaków/ścieżek turystycznych (spacerowych, rowerowych, innych)	☐	☐
map/przewodników/informacji turystycznych	☐	☐
produktów lokalnych (wyrobów kulinarnych, rękodzieła itp.)	☐	☐
odnowionych zabytków architektury	☐	☐
targów/imprez/wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców	☐	☐
nowinek technologicznych, z których można korzystać nieodpłatnie	☐	☐
nieodpłatnych warsztatów//zajęć/wydarzeń edukacyjnych dla najmłodszych	☐	☐

8. Czy korzysta Pani/Pan w swojej okolicy z:

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	korzystam	nie korzystam
placów zabaw / siłowni zewnętrznych	☐	☐
parków/skwerów/terenów zielonych	☐	☐
torów/skateparków/ innych małych obiektów sportowo-rekreacyjnych	☐	☐
szlaków/ścieżek turystycznych (spacerowych, rowerowych, innych)	☐	☐
map/przewodników/informacji turystycznych	☐	☐
produktów lokalnych (wrobów kulinarnych, rękodzieła itp.)	☐	☐
odnowionych zabytków architektury	☐	☐
targów/impres/wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców	☐	☐
nowinek technologicznych, z których można korzystać nieodpłatnie	☐	☐
nieodpłatnych warsztatów//zajęć/wydarzeń edukacyjnych dla najmłodszych	☐	☐

9. Jakie czynniki motywują Panią/Pana do aktywności społecznej?

Czyli do angażowania się w sprawy wspólne sąsiadów, mieszkańców miejscowości, gminy, różnych grup itp. *Zaznacz kilka odpowiedzi*

- nie jestem zainteresowana/y takim zaangażowaniem
- wewnętrzna potrzeba pomocy innym;
- chęć wpływu na zmiany (poczucie sprawstwa)
- brak obojętności na sprawy społeczne/ cierpienie, niesprawiedliwość
- dotychczasowe sukcesy/pozytywne doświadczenia związane z aktywnością
- inspiracja działalnością innych osób
- współuczestnictwo/przynależność do grupy, która robi coś pozytywnego
- doświadczenia życiowe
- wzrost poważania wśród sąsiadów/znajomych/lokalnej społeczności
- posiadanie pewnego statusu materialnego/społecznego dającego możliwości do aktywności
- prawo wzajemności
- chęć ciekawego spędzenia wolnego czasu
- realizacja zainteresowań i pasji
- inne (jakie?) _____

10. W jakim obszarze aktywności społecznej chciałaby/chciałby Pan/Pani uczestniczyć?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- nie chcę angażować się i być "aktywnym społecznie"
- pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej;
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- działalności na rzecz integracji cudzoziemców;
- ochrony i promocji zdrowia;
- działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami;
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym;
- edukacji, oświaty i wychowania;
- działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- czystości miejsc publicznych;
- przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu;
- turystyki i krajoznawstwa;
- ratownictwa i ochrony ludności;
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w Polsce i za granicą;
- działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka;
- przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym;

11. Jaki jest Pani/Pana zdaniem najlepszy sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- strona internetowa instytucji/urzędu/urzędów
- lokalne portale informacyjne (strony internetowe)
- Facebook
- Instagram
- Twitter
- TikTok
- YouTube
- ogłoszenia parafialne
- tablica ogłoszeń w różnych punktach gminy
- gazeta rozdawana mieszkańcom
- komunikaty głosowe w uczęszczanych punktach
- inne (jakie?):

12. Czy byłaby/byłby Pan/Pani zainteresowany/a otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej w przyszłości?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie
- nie wiem

13. Jakie branże są wg Pani/Pana najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- przetwórstwo przemysłowe
- dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
- Budownictwo
- handel hurtowy i detaliczny
- naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
- transport i gospodarka magazynowa
- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
- informacja i komunikacja
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa
- działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
- Edukacja
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
- pozostała działalność usługowa (np. kosmetologia, fryzjerstwo, itd)
- gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
- inne (jakie?):

14. Czy Pani/Pana zdaniem, potencjał turystyczny najbliższego regionu w ostatnich latach:

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Zmalał
- Wzrósł
- nie uległ zmianie
- nie wiem / nie mam zdania

15. Jakie obszary turystyki mogą przyciągać ludzi do Pani/Pana regionu?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- przyroda,
- zabytki,
- wydarzenia,
- imprezy,
- lokalne tradycje,
- walory prozdrowotne (mikroklimat itp.)
- obiekty sportowe i rekreacyjne,
- nie wiem/ nie mam zdania
- inne (jakie?): _ _ _ _ _

16. Co w tych obszarach wymaga wsparcia?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- baza noclegowa
- baza gastronomiczna
- obiekty/budynki (np. zabytki)
- Atrakcje
- lokalne pamiątki / punkty/ dostępność pamiątek
- infrastruktura (wiaty, miejsca parkingowe, toalety, itp?)
- nie wiem / nie mam zdania
- inne (jakie?): _ _ _ _ _

17. Czy zauważa Pani/Pan wokół siebie grupę lub grupy mieszkańców, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- nie, nie da się wyodrębnić konkretnych grup
- osoby młode (do 30 roku życia)
- osoby w wieku średnim (pomiędzy 30 a 60 rokiem życia)
- osoby starsze (po 60 roku życia)
- Kobiety
- Mężczyźni
- Imigranci
- Bezrobotni
- osoby z niepełnosprawnościami
- mieszkańcy obszarów po zlikwidowanych PGR
- Rolnicy
- samotni rodzice
- członkowie rodzin wielodzietnych

18. Jakie działania w obszarze dostępności rynku pracy należałoby podejmować w celu ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Ankieta dla beneficjentów LGD

Niniejsza ankieta dotyczy ewaluacji realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju Lokalnych Grup Działania Województwa Lubuskiego. Badanie to prowadzone jest przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum, w celu poznania Państwa opinii w zakresie efektów działań podejmowanych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Państwa opinia przyczyni się do podejmowania w przyszłości działań lepiej spełniających Państwa potrzeby i podnoszących jakość życia. Ankieta jest anonimowa i powinna zająć około 10 minut.

Z góry dziękujemy za poświęcony czas.

* Lokalna Strategia rozwoju (LSR) - dokument programowy dotyczący kilku gmin i wdrażanych na ich terenie działań zorientowanych na rozwój obszarów wiejskich. * Lokalna Grupa Działania (LGD) - specjalny typ stowarzyszenia powołanego po to aby rozwijać obszary wiejskie, przy pomocy zewnętrznych środków finansowych.

1. Wiek

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- 18-20
- 21-25
- 26-30
- 31-35
- 36-40
- 41-45
- 46-50
- 51-55
- 56-60
- 61-65
- powyżej 65

2. Płeć:

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Kobieta
- Mężczyzna

3. W zakresie jakiego rodzaju wsparcia otrzymał/a Pan/Pani/podmiot dotację?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- w zakresie rozwoju przedsiębiorczości
- w zakresie niekomercyjnej infrastruktury
- w zakresie grantów

4. Do której z wyszczególnionych grup zaliczał/a się Pan/Pani w momencie składania wniosku o dotację:

Zaznacz kilka odpowiedzi

- Osoba z niepełnosprawnością
- Rolnik
- Żadna z powyższych
- Nie dotyczy (wniosku nie składała osoba fizyczna)

5. Czy sytuacja finansowa Pani/Pana przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie

6. Jaki był Pani/Pana status na rynku pracy przed złożeniem wniosku o dotację?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- bezrobotny (krócej niż 12 miesięcy)
- bezrobotny (dłużej niż 12 miesięcy)
- pracownik etatowy
- przedsiębiorca
- inny

7. Jaki jest Pani/Pana aktualny status na rynku pracy?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- bezrobotny (krócej niż 12 miesięcy)
- bezrobotny (dłużej niż 12 miesięcy)
- pracownik etatowy
- przedsiębiorca
- inny

8. Czy po pozyskaniu dotacji, Pani/Pana przedsiębiorstwo rozwinęło się w następujących zakresach?

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	tak	trudno powiedzieć	nie
Zatrudnienie	☐	☐	☐
Innowacyjność	☐	☐	☐
Przychody	☐	☐	☐
Poszerzenie oferty	☐	☐	☐

9. Czy wysokość otrzymanej dotacji była wystarczająca dla pokrycia konkretnej potrzeby w ramach zaplanowanej operacji?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie

10. Czy Pani/Pan jako beneficjent samodzielnie aplikował o dotację, czy zlecił opracowanie dokumentu specjalistom?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- aplikowałem samodzielnie (ewentualnie ze wsparciem doradczym LGD)
- zleciłem specjalistom

11. Jakie czynniki spowodowały zlecenie opracowania dokumentów innym specjalistom?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- niewystarczająca wiedza
- niezrozumiałość dokumentacji
- brak czasu
- inne (jakie?):

12. Czy korzystali Państwo z doradztwa biura LGD?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie

13. Jakie było źródło Państwa wiedzy o istnieniu LGD?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- stoiska na targach
- organizowane przez LGD imprezy
- warsztaty
- konkursy ,quizy
- szkolenia
- spotkania
- wydane przez LGD publikacje, mapy itp.
- ogłoszenia
- promocja produktów lokalnych
- ulotki
- media
- internet
- poczta pantoflowa

- inne realizowane przez LGD projekty
- inne - Jakież?:.....

14. Czy LGD promuje się wg Pani/Pana w wystarczający sposób aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak
- nie
- nie wiem/ nie mam zdania

15. Czy było dla Pani/Pana, jasne, kto i na jakich zasadach przyznawał dotacje?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- ani tak/ ani nie
- raczej nie
- zdecydowanie nie

16. Na ile rozumiały być dla wnioskodawców język używany w oficjalnych dokumentach naboru?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- zdecydowanie rozumiały
- raczej rozumiały
- trudno powiedzieć
- raczej nie rozumiały
- zdecydowanie nie rozumiały

17. Czy czas oczekiwania na decyzje/kolejne kroki/podpisanie umowy w ramach wnioskowanej dotacji był wg Państwa optymalny?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- tak, czas oczekiwania na kolejne kroki był optymalny
- nie, czas oczekiwania był zbyt długi

18. W jaki sposób wydłużony czas oczekiwania na dotację wpłynął na realizację planów?

19. Jakie działania w obszarze dostępności rynku pracy należałoby podejmować w celu ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- stworzenie nowych miejsc pracy
- rozpowszechnienie informacji o nowych miejscach pracy
- zakładanie nowych przedsiębiorstw
- kursy/szkolenia
- inne (jakie?):

20. Jeśli mieliby Państwo możliwość pozyskania kolejnych dotacji, to na co by je Państwo przeznaczyci?

ARKUSZ WYWIADU GRUPOWEGO

I. TURYSTYKA

1. Jakie obszary turystyki mogą przyciągać ludzi do Państwa regionu? (przyroda, zabytki, wydarzenia, imprezy, lokalne tradycje, zdrowie, itp.)
2. Co w tych obszarach wymaga wsparcia - baza noclegowa / obiekty / atrakcje / infrastruktura.

II. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

1. Jakie branże są najbardziej warte wsparcia i dlaczego?
2. Jakie obszary w zakresie przedsiębiorczości wymagają dofinansowania (maszyny, nowe miejsca pracy, finanse na rozwój firmy itd)?
3. Co w trakcie pozyskiwania i rozliczania dotacji było dla Państwa uciążliwe/frustrujące?
4. Jak wydłużony czas oczekiwania na dotację wpłynął na realizację planów?
5. Czy któreś grupy społeczne wymagają ułatwionego dostępu do środków na przedsiębiorczość? Proszę uzasadnić swoją odpowiedź?

III. INNOWACYJNOŚĆ

1. Jak Państwo rozumieją słowo "innowacja"?
2. Co w Państwa projektach/działaniach było innowacyjne? Dlaczego?

IV. KRYTERIA PROJEKTÓW

1. Jakie elementy w procedurze naboru i wyboru projektów utrudniały pozyskanie środków? Które z nich były zupełnie zbędne?
2. Co Państwa zdaniem powinno być decydującym czynnikiem o wyborze najlepszych projektów?
3. Na ile zrozumiąły był dla wnioskodawców język używany w oficjalnych dokumentach naboru?
4. Jak opisaliby Państwo kryteria, którymi kierował się LGD przy wyborze projektów? Czy dotychczasowe kryteria pozwalały na obiektywną ocenę i wybór najlepszych projektów? (Czy to, że kryteria były np. zero-jedynkowe przyczyniło się do tego, że LGD nie mógł wybrać najlepszych projektów).

V. KAPITAŁ SPOŁECZNY

1. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
2. Jakie czynniki pobudzają społeczność do działania?
3. Jakie czynniki hamują/ wygaszają aktywność?

VI. DZIAŁALNOŚĆ LGD

1. Czy działalność LGD jest odpowiednio widoczna w terenie? Czy działania, które LGD podejmuje dla wypromowania swoich działań są wystarczające? Czy widać tutaj jakieś pola do rozwoju?